TEISĖ

TEISĖS MOKSLŲ IR PRAKTIKOS LAIKRAŠTIS

LEIDŽIA LIETUVOS TEISININKŲ DRAUGIJA

Nr. 23 | ***Sausis — Birželis*** | *1933 m.*

Pabaltijo valstybių kolizinių normų unifikacijos reikalu*).

Ketvirtoji dalis.

I. Prof. Albato tezės del Pabaltijo valstybių kolizinių normų unifikacijos projektų.

Pirmojo Pabaltijo valstybių teisininkų kongreso sudarytas biuras[1]), deja, ligišiol nesuspėjo atspausdinti per tą kongresą surinktą įdomią medžiagą[2]), nes dar nevisi kongreso padaryti pranešimai yra to biuro dispozicijoje. Tai tarp kitko liečia ir prof. Albato pranešimą[3]). Todel tenka čia išnagrinėti tik to pranešimo tezes.

Svarbiausios iš jų yra šios:

1) Šių dienų Europos valstybių kolizinių normų netobulumas.

2) Vokiečių ir Šveicarų kolizinės normos.

3) Bustamento projektas, bendras visai Europai prievolių teisės projektas, Lenkų 1926 metų įstatymas.

4) Dvi įstatymų kolizijoms spręsti sistemos. Kontinentalinė ir Anglų sistema. Principai lex patriae ir lex domicilii.

5) Pabaltijo valstybių kolizinės normos. Jų analizė. Lex domicilii.

---

*) Pirmąsias šio darbo dalis žiūr. „Teisė“ Nr. Nr. 20, 21, 22.

[1]) Einant kongreso 1931 m. gegužės 23 d. nutarimu (žiūr. to biuro sudarymą ir jo uždavinių tekstą „Teisė“ Nr. 19, pusl. 92, 93).

[2]) Pagal minėto nutarimo p. 5.

[3]) Šio darbo autoriui teko kreiptis į mūsų Teisingumo Ministeriją, kuri rūpinasi kongreso darbų spausdinimo reikalu, ir ten apie tai sužinoti.

6) Konvencijos del procesualinių kolizijos normų.

7) Reikalingumas Pabaltijo valstybių kolizinės normos unifikuoti. Materialinės ir procesualinės normos. Du unifikacijos metodai: kodifikacijos ir konvencijos metodai.

8) Koks principas turi būti padėtas Pabaltijo valstybių kolizinėms normoms unifikuoti.

9) Pabaltijo valstybių kolizinių normų kodekso projektas.

10) Konvencijų del procesualinių normų suderinimo projektai.

Žinoma, iš šių tezių jau galima daryti kai kurių išvadų del pranešėjo pažiūros iškeltais klausimais, tačiau, neturint prof. Albato pranešimo teksto, sunku būtų atskiras jojo tezes nuodugniai išnagrinėti.

Kaip aiškėja iš pirmųjų šešių tezių, jų pagrindinės mintys sutampa su prof. Šilingo pranešimo išdėstytomis mintimis[4]), del kurių man jau teko kiek pasisakyti[5]).

Albats, kaip ir *Šilingas* visų pirma pabrėžia moderninių kolizinių normų netobulumą, apsistoja ties ligšioliniais nevisiškai pavykusiais mėginimais rasti atitinkamą modusą įstatymų kolizijų klausimams spręsti, kurie (mėginimai) pasireiškė žinomose šešiose Hagos konvencijose[6]). Toliau, pranešėjas apibūdina paskutiniųjų laikų šioj srity atliktus darbus, būtent, Bustamento kodekso projektą[7]), visos Europos prievolių teisės bendrą projektą ir Lenkų 1926 metų kolizijos klausimams spręsti įstatymą[8]) ir pagaliau apsistoja ties abiejų kolizijos klausimams spręsti sistemų; kontinentalinės ir Anglų, kurių pagrindan padėta pirmajai *lex patriae* ir antrajai *lex domicilii.* Čia pranešėjas ir susiduria su tuo pačiu klausimu, kurį teko pirmoj eilėj spręsti prof. Šilingui savo įdomiame pranešime: katra sistema yra priimtina Pabaltijo valstybėms. Kaip matyti iš Albato tezių, jisai, padaręs Pabaltijo valstybių kolizinių normų analizę, kaip ir Šilingas, pasisakė už lex domicilii; ar jisai priėjo šią išvadą kitokiais motyvais, sunku pasakyti, neturint

---

4) Del prof. Šilingo pranešimo tezių žiūr. mano straipsnį „Teisė" Nr. 21.

5) „Teisė" Nr. 21, psl. 2—6.

6) Šių konferencijų juridinę analizę žiūr. „Teisė" Nr. 20.

7) priimtą 1928—II—13 šeštoj Panamerikos Konferencijoj.

8) Įstatymas Nr. 581, Vokiečių Einführungsgesetz zum B. G. B. pavyzdžiu.

jo pranešimo in extenso. Tačiau, kaip matyti iš esamų mano dispozicijoj kongreso dalyvių, tarp jų ir Albato, per diskusijas šiuo klausimu pasakytų kalbų stenogramų, Albato sumetimai sutampa su Šilingo pranešime išdėstytomis mintimis. (Per šias diskusijas buvo iškelta, ypač Lietuvos teisininkų, visa eilė įdomių minčių, kurias toliau išnagrinėsime)[9]).

Labai įdomios yra prof. Albato pranešimo antrosios pusės tezės (7, 8, 9, 10), kuriose iškelta visa eilė konkrečių pasiūlymų Pabaltijo valstybių kolizijos normų unifikacijos reikalui sutvarkyti, tačiau, kaip jau anksčiau pasakyta, nuodugniai jas išnagrinėti, neturint jo pranešimo, yra visiškai neįmanomas dalykas. Esminis tų tezių klausimas yra šitoks: kokį metodą Pabaltijo valstybės turėtų pasirinkti kolizijos normoms unifikuoti — kodifikacijos ar konvencijos metodą? Pranešėjas, kaip matyti iš jo tezių, siūlo naudotis abiem metodais, ir tam reikalui išdėstė savo projektus tiek kolizinių normų kodekso, tiek konvencijų del kolizinių procesualinių normų suderinimo reikalu.

II. Kai kurios mintys, iškeltos per pirmąjį Pabaltijo teisininkų kongresą kolizijos normų suderinimo klausimu.

Kaip žinoma, mūsų kaimynų latvių ir estų pranešėjai Pabaltijo valstybių kolizijos normų suderinimo klausimu pasisakė už teritorialinio principo padėjimą tų normų unifikacijos pagrindan. Ties motyvais, iš kurių jie išėjo darydami šitokį pasiūlymą, man jau teko apsistoti, išnagrinėjus prof. **Šilingo** pranešimo tezes[10]). Ten pat teko kritiškai tas tezes įvertinti ir išdėstyti savo samprotavimus, apie kuriuos toliau pakalbėsime. Bet čia norėčiau dar nušviesti Lietuvos teisininkų pareikštą kongrese nuomonę del pasirinkimo tarp lex patriae ir lex domicilii ir del kolizijos normų unifikacijos kelio, t. y. kodifikacijos ir konvencijos būdo.

Tuo tarpu kai antrasis klausimas beveik jokių ginčų nesukėlė, nes jisai turi daugiau praktiškos reikšmės, negu prin-

---

[9]) Žiūr. toliau.

[10]) „Teisė“ Nr. 21 „Lex patriae ir lex domicilii Hagos Konvencijose ir Pabaltijo valstybių kolizinių normų unifikacija“.

cipinės[11]), pirmasis klausimas turi svarbią principinę reikšmę. Čia pasirodė, kad Lietuvoj veikiančios kolizinės normos daugiausia yra pagrįstos nacionaliniu principu (lex patriae)[12]), del to mums tenka skaitytis su tam tikrais sunkumais, norint suderinti veikiančias pas mus kolizijos normas su latvių ir estų kolizijos normomis, kurių pagrindan, pasak latvių bei estų pranešėjų, yra padėtas principas lex domicilii[13]). Štai kodel visiškai suprantama, kad mūsų teisininkai, pasisakydami del šio klausimo, turėjo ne tik atsižvelgti į veikiančių Lietuvoj kolizijos normų pagrindan padėtą nacionalinį principą, bet ginti nacionalinį principą taip pat ir del visos eilės principinių sumetimų. Labai įdomių minčių išdėstė prof. Bieliackinas. Jis visų pirmą nurodė į tai, kad iš tikrųjų vieningo pamatinio principo konflikto normoms nėra; kaip ir civilinėj teisėj yra įvairūs principai; asmens teisė, turto, viešoji, taip ir konflikto negali būti vienas principas, bet jis turi varijuoti. Nacionalinis principas turi savyje kaikurių bruožų, kurie išeina iš tam tikrų įgimtų žmonėms santykių. Tas principas buvo pripažintas ir dabar pripažįstamas, ir Rusijoje jis tiek plačiai buvo vartojamas, kad žmonės sakydvo: „kur aš važiuoju, ten ir mano tėviškė eina kartu". „Šis nacionalinis principas turi savyje labai svarbų dalyką ta prasme, kad sudaro teisę ir svetimšaliams. Šiaip svetimšalis kiekvienoj valstybėj buvo beteisis, bet kada šis principas buvo pripažintas, tai buvo ir bendrai pripažinta svetimšaliams teisė. Todel šį principą visiškai atmesti, kaip netinkamą, nereikėtų", nes nacionalinio principo pamatas yra naturalūs žmonių santykiai. Čia Bieliackinas nurodė į pilnametystės paskelbimo pavyzdį. Tai pareina nuo daugelio sąlygų, net nuo klimato: vienur žmogus greičiau subręsta, kitur ne taip greit. Jeigu kitoj valstybėj vadovaujantis teritorialiniu principu, tai išeis neteisinga[14]). Prof. Bieliackinas toliau nurodė, kad nors nacionalinis principas teikdavęs daug visokių sunkumų, tai jų ga-

---

[11]) Ir be to dažniausia tenka pasinaudoti tiek kodifikacijos, tiek konvencijos būdu unifikacijos reikalui atlikti.

[12]) Žiūr. **Nolde,** Očerk meždunarodnavo častnavo prava **(Liszt** tarptautinės teisės kurso rusiškas vertimas) psl. 464—574. 1923 m. leidinys.

[13]) Žiūr. **Šilingo** ir **Piipo** pranešimus, tačiau **Bukovskis** teisingai nurodė tam tikrą nukrypimą Pabalt. įst. nuo to principo lex patriae naudai.

[14]) Žiūr. kongrese pasakytų kalbų stenogramą.

lima išvengti, nes galima įvesti įvairių pakeitimų į tą principą, kaip, pavyzdžiui, ordre public. Kur yra pavojaus, kad gali būti įžeisti valstybės interesai, ten galima laikytis ordre public ir neleisti taikyti nacionalinio principo. Tas principas būtų reikalinga imti galvon svarstant tą klausimą. Ypač mes, naujos valstybės, pasak Bieliackino, turime tą principą palaikyti, kaipo apsaugą mūsų jaunų valstybių organizmams. Čia reikėtų imti galvon, kad Anglija pripažino teritorialinį principą, bet jis ten veikia vietoj asmens statuto. Kur jiems reikia tas principas pritaikyti, jie pritaiko. „Sakoma, pabrėžė pagaliau prof. Bieliackinas, kad negalima būsią apsaugoti savo piliečių, taikant nacionalinį principą, bet kodel — man neaišku. Dabar juk veikia visur įvairūs tarptautiniai kodeksai ir visumet bus galima pritaikyti vienas ar kitas tarptautinis įstatymas ir mūsų piliečiams. Taip pat, kodel mes patys negalėsime pritaikyti ir kitų valstybių įstatymų. Kai del teritorialinio principo, tai irgi ne galutinai dar išaiškinta, kad jis toks tikrai, nes tų teritorialinių principų irgi yra labai daug. Kaip, pav. reikia pritaikyti, einant šiuo principu, paveldėjimo klausimas[15]).

Žymus Latvijos teisininkas ir nenuilstamas darbuotojas naujų įstatymų projektų paruošimo ir taip pat kodifikacijos srity prof. *Bukovskis*[16]) iš dalies prisidėjo prie prof. Bieliackino samprotavimų ir iš savo pusės iškėlė aikštėn visą eilę įdomių minčių prieš griežtą nacionalinio principo taikymą. Bukovskis visų pirma pabrėžė, kad „buvo nurodyta, kaipo pavyzdys, kad nacionalinis principas verčiąs tam tikros valstybės asmenis pasiduoti atskiriems svetimšaliams. Todel tuo ir pamatuojama, kad teritorialinis principas yra geresnis už nacionalinį. Čia yra daug teisybės, bet vis delto yra tokių dalykų, ties kuriais reikėtų apsistoti. Ar iš tikrųjų nacionalinis principas yra geras svetimšaliams, kurie apsigyvena kitoj šalyje. Aš manau, kad ne. Jeigu 18 metų Šveicarijos pilietis, kuris vesdamas tampa pilnametis, atvažiuos į Latviją ir išduos vek-

---

[15]) Žiūr. kongrese pasakytų kalbų stenogramą.

[16]) Autorius latvių įstatymo projekto apie vedusiųjų asmens ir turto teisės santykius (del šio projekto man jau teko pasisakyti „Teisė" Nr. 14), p. Bukovskis taip pat įteikė Lietuvai ir Estijai savo išdirbtą kolizinių normų projektą („Teisė" Nr. 20 psl. 167).

selį pagal savo šalies teisę, tai jis tą vekselį turi apmokėti, o pagal mūsų teisę neturi. Tai čia išeina blogiau. Mums būtų geriau, kad čia būtų priimtas nacionalinis principas"[17]). Prof. Bukovskis nurodė, kad ir pagal Pabaltijo įst. lex patriae kartais taikoma: pav. pagal Balt. Įst. įvado XXV str., kuris numato, kad sutartyje reikia nurodyti, kokį įstatymą šalys turėjo galvoje, sudarydamos sutartį, jeigu sutartis sudaryta pagal svetimą įstatymą. Ir pagaliau, sako Bukovskis, mes turim Ustav Graždanskij, kuris sako, kad teismai turi teisę kreiptis į Užsienių Reikalų Ministeriją ir gauti per ją reikalingų duomenų. Be to, Latvijoje dar yra viena tezė, kuri nustato nacionalinį principą. Tai Pabalt. Įst. įvado XXX str., kuris numato, kad išlaikymo klausimas sprendžiamas ne pagal domiciliumo principą, bet pagal nacionalinį"[18]).

Prof. Bukovskis pagaliau prieina išvadą, kad „daugeliu atvejų atsisakyti nuo nacionalinio principo negalima". Tai ypač liečia kolizijos normas šeimos teisės srity, ne tik vedusiųjų turto santykių, bet ir asmens santykių atžvilgiu. Čia Bukovskis teisingai iškėlė aikštėn visiškai pagrįstus abejojimus: ar tik nesudarys teritorialinis principas pagrindą paspekuliuoti įvairiomis teisės normomis, ar nebus išnaudojama privilegijuota teisės atžvilgiu padėtis. Juk taikant teritorialinį principą taip lengva bus pasinaudoti vieno ar kito krašto teisinėmis normomis, lengva bus pasirinkti tokia valstybė, kur geresnės, patogesnės sąlygos. Tokių pavyzdžių yra labai daug. Paimkime kad ir Latviją, kur vyrui ir žmonai, išgyvenusiems tam tikrą laiką (trejus metus) atsiskyrus nuo vienas antro, duodamas persiskyrimas[19]). Kur kitur toks principas nežinomas. Taigi, galima suprasti, kaip lengva čia pasinaudoti šiuo skirtumu. Suprantama, kad vedusiam žmogui, norint, pavyzdžiui, išsiskirti, nieko geresnio negali pasitaikyti, kaip pasirinkti kraštą su tokiais įstatymais, kurie teikia tokių lengvatų, ir jie važiuoja į tą kraštą, pagyvena tam tikrą laiką, trejus metus, kaip Latvijoje, ir gauna persiskyrimą"[20]).

---

[17]) Žiūr. anksčiau minėtą diskusijų stenogramą.
[18]) Žiūr. anksčiau minėtą diskusijų stenogramą.
[19]) Latvijos vedybų įstatymo 50 str.
[20]) Žiūr. stenogramą.

Prof. **Piip** ir prof. **Albats,** atsakydami į priekaištus teritorialiniam principui, stengėsi įrodinėti nacionalinio principo neigiamas puses. **Piip**[21]) ypaš pabrėžė savo atsakyme nacionalinio principo „exteritorialumo" pobūdį ir sako, kad „jeigu jau eina kalba apie tai, kad diplomatams nereikia exteritorialinių teisių, tai ar gali būti kalba apie tokių teisių reikalingumą paprastiems piliečiams. Jeigu jau Amerikoje, Kanadoje, Anglijoje, Holandijoje ir Skandinavijos valstybėse laikomasi domiciliumo principo, tai kodel mums nesilaikyti to principo? Dar vienas dalykas. Pasitaiko piliečių be pilietybės, vadinasi, piliečių be teisių; kokį įstatymą, kokį principą jiems taikyti? Kaip jiems taikyti įstatymą, kurio visiškai nėra?"[22]).

Prof. **Piip** pagaliau prieina išvadą, kad „nacionalinis principas jau nueina į istorijos sritį. Tam tikros valstybės ir tautos pasilieka jį del tam tikrų politinių motyvų, bet kitoms tautoms jis atpuola[23]). Prof. Albats papildė Piipo pastabas, pasisakydamas prieš Bieliackino pasiūlymą suderinti nacionalinį principą su ordre public dėsniu ir atremdamas Bukovskio iškeltus susirūpinimus del galimo spekuliavimo teisės normomis, pagrįstomis nacionaliniu principu[24]).

Šitokios mintys buvo iškeltos kongrese per debatus. Be abejo, tiek nacionalinio, tiek teritorialinio principo šalininkų argumentai yra rimti ir svarbūs. Žinoma, nacionalinis principas, taikant jį kolizijos normoms, turi kai kurių blogų pusių, ypač mažosioms valstybėms (eventualus nelygus savo ir svetimų piliečių traktavimas, daugelio svetimų valstybių įstatymų bei kalbų neprieinamumas ir t. t.[25]). Tačiau, Piipo iškelta mintis, kad, girdi, nacionalinio principo taikymas reikštų savo rūšies svetimšalių exteritorialinę teisę, vargiai ar būtų visai teisinga, nes lex patriae taikymas nevisumet statytų svetimos valstybės piliečius į privilegijuotą pa-

---

[21]) Jo pasakyta kalba ištisai įdėta stenogramoj.

[22]) Tokiu atsitikimu aišku, kad tenka taikyti teritorialinį principą, nes čia, žinoma, kitokios išeities nėra.

[23]) Tai, žinoma, jau per griežtas tvirtinimas, nes nacionalinis principas ligšiol dar yra svarbus dėsnis kolizijos klausimams spręsti daugely valstybių, ypač Europoj.

[24]) Visą Albato kalbą žiūr. stenogramoj.

[25]) Šios nacionalinio principo neigiamos pusės yra gerai apibūdintos prof. Šilingo kongresui pateiktam pranešime vokiečių kalba „Wohnsitz oder Heimatrecht" (žiūr. „Teisė" Nr. 21 psl. 4—6).

dėti, net kartais jo padėtis galėtų ir pablogėti, palyginus su domiciliumo valstybės piliečiais (pav. vedybų ir persiskyrimo arba vedusiųjų turto santykių sureguliavimo reikalu[26]), be to, exteritorialumas, tikra tos sąvokos prasme[27]), nieko bendra neturi su ta teisine padėtimi, kuri susidaro, taikant svetimos valstybės piliečiui jo tėvynės teisės normas. Tuo būdu Piipo pareiškimas del exteritorialinio pobūdžio teisių, suteikiamų svetimų valstybių piliečiams, taikant jų nacionalinį įstatymą, reikia laikyti nevykusiu.

Taip pat ir **Albato** iškelti argumentai prieš ordre public dėsnį nėra pagrįsti. Mat, tam tikrais atvejais, būtent, kol kolizijos normų klausimas dar nėra tarptautiniu būdu sureguliuotas, ordre public dėsnio taikymas yra neišvengiamas.

Bieliackino[28]) ir ypač **Bukovskio** samprotavimai, ginant teritorialinį principą ir jo taikymo reikalingumą kai kuriais atvejais, yra, mano manymu, iš dalies pagrįsti. Iš tikrųjų būtų neįmanoma, esant dabartinei neaiškiai padėčiai tarptautinės privatinės teisės teorijoj bei praktikoj, painius ir kartais labai opius **visus** įstatymų kolizijos klausimus išspręsti vien tiktai teritorialiniu principu. Jei tatai dar yra galima prievolių arba daiktinės teisės srity (ir tai ne be įvairių modifikacijų[29]), tai šeimos teisės ir grynų asmeninių teisių srity sprendžiant kolizijos klausimus teritorialiniu principu, teks susidurti su nenugalimomis kliūtimis. Kad su tokiomis kliūtimis tenka susidurti, pasidaro aišku vien tiktai susipažinus su šešiomis Hagos konvencijomis, su jų sudarymo istorija ir pagaliau su šių konvencijų taikymo praktika[30]).

---

[26]) Pavyzd. pagal lex patriae vedybos ar persiskyrimas yra leidžiama, o domiciliumo valstybės įstatymai to neleidžia, arba pagal lex patriae svetimas pilietis yra veiksnus, o domiciliumo valstybės įstatymais jis dar nėra veiksnus.

[27]) Nes exteritorialumas išima diplomatą taip pat ir iš domiciliumo valstybės jurisdikcijos, bendrai, exteritorialumas (diplomatinis), einant tarptautine teise, yra susijęs su visa eile ypatingų privilegijų, kurios tikrai stato asmenį ypatingon padėtin, palyginus su vietos gyventojais. Žiūr. **Jaščenkos** tarptautinės teisės kursas, psl. 214—217.

[28]) **Bieliackinas** galutinėj savo išvadoj pasisakė taip pat už teritorialinio ir nacionalinio principų kombinaciją.

[29]) Nacionalinio principo naudai, žiūr. **Nolde** ten pat, ypač prievolių teisėj, kur taikoma kumuliacijos sistema, t. y. atsižvelgimas į abu principu.

[30]) Žiūr. **Noldė,** ten pat.

Visiškai teisingai nurodė prof. Bukovskis, kad net Baltijos įstatymų kolizinės normos, kurios, pasak Albato ir Piipo, yra pagrįstos vien tik teritorialiniu principu, leidžia taikyti ir nacionalinį principą, būtent, asmeninių teisių srity. Nereikia užmiršti, kad Baltijos įstatymų kolizinės normos neapima visų kolizijos klausimų[31]), ir del to iš viso būtų neteisinga tvirtinti, kad Baltijos kolizinės normos yra pagrįstos teritorialiniu principu. Kaip iš Baltijos Įst. Įvado XXX str. matyti, yra taikomas kai kuriais atvejais ir lex patriae, būtent, status personalis atsitikimais[32]). Taigi, tezė, mano jau pareikšta, pasisakant del Šilingo išdėstytų argumentų už lex domicilii, kad sprendžiant kolizijos klausimus negalima apsieiti vienu tik teritorialiniu principu, atrodo teisinga. Gyvenimas verčia ieškoti kompromiso, būtent, teritorialinio ir nacionalinio principų kombinacijos, t. y. jų suderinime, ypač srityse, kur reikia skaitytis su atskirų valstybių ypatingais nuostatais, pareinančiais nuo tų valstybių istorinių, geografinių, kultūrinių bei tikybinių ir panašių ypatybių. Šios ypatybės yra glaudžiai susijusios su tų valstybių teisiniais nuostatais ir vargiai jos taip greit išnyks.

Štai kodel net ir nusistačius principe už teritorialinio dėsnio taikymą kolizijos klausimus sprendžiant praktiškame gyvenime atskirais atvejais tenka leisti taikyti ir nacionalinį dėsnį su tam tikromis modifikacijomis.

Kai kurios išvados.

Suglaudę visa, kas šiuo reikalu čia ir ankstyvesniuose straipsniuose pasakyta[33]) apie Pabaltijo valstybių kolizinių normų unifikaciją, prieiname šias išvadas:

1) Prof. Piipo, Albato, Šilingo pranešimuose padarytas pasiūlymas unifikacijos pamatan dėti teritorialinį principą (lex domicilii), nors yra svarstytinas, tačiau praktikoj griežtas taikymas **visiems** kolizijos klausimams spręsti yra nepriimtinas. Nes, kaip aiškėja iš anksčiau padarytos šešių Hagos konvencijų juridinės analizės[34]) ir turint galvoj visą eilę

---

[31]) Pavyzd. šeimos teisės srity.
[32]) Del vedusiųjų išlaikymo prievolės.
[33]) „Teisė“ Nr. Nr. 20, 21, 22.
[34]) „Teisė“ Nr. 20, psl. 113—127.

sunkumų, taikant lex domicilii šeimos teisės bei gryno asmeninio pobūdžio teisių srity[35]), visiškai atsisakyti nuo nacionalinio principo negalima.

2) Konkrečiai, 3-jų Pabaltijo valstybių kolizijos normų unifikacijos pagrindan turėtų būti padėtas ne vien tik teritorialinis principas, kaip tai buvo pasiūlę latvių ir estų delegatai[36]), bet teritorialinio ir nacionalinio principų kombinacija, būtent, lex patriae turėtų būti taikomas kai kuriuose šeimos ir asmens teisės dalykuose[37]), o lex domicilii — kitose privatinės teisės srityse.

3) Taikant teritorialinio ir nacionalinio principų kombinaciją, prof. Albato, ir ypač Šilingo, pasiūlymas kolizijos normų unifikaciją atlikti kiekvienos valstybės specialinio įstatymo išleidimu ir tik specialine konvencija nustatyti domiciliumo sąvoką ir ją subendrinti[38]) vargiai ar būtų tikslingas, nes norint taikyti abiejų principų kombinaciją konvencijos yra neišvengiamos.

4) Kai del prof. Piipo padarytų išvadų ir pasiūlymų, tai nors jie ir yra visiškai priimtini ir ypač reikėtų pritarti estų pranešėjo tezei, kad reikią ir toliau tęsti bendrų kolizinių normų sudarymo darbą tiek proceso, tiek materialinės civilinės, prekybinės ir finansų teisės srityse, bet reikia pažymėti, kad ligšiol šioj srity buvo taip maža padaryta, kad beveik reikėtų kalbėti ne apie to darbo tęsimą, bet apie rimtą ir sistematišką jo paruošimą[39]).

Todel visų pirma reikėtų atitinkamai perredaguoti ir papildyti 1921 metų liepos 12 dienos Lietuvos, Latvijos ir Estijos konvenciją kai kuriems privatinės teisės dalykams spręsti ir, be to, apsvarstyti prisidėjimą prie konvencijų, kurias yra išdirbusios tarptautinės organizacijos teisei suvienodinti[40]),

---

[35]) Žiūr. aukščiau išdėstytus *Bieliackino* ir *Bukovskio* samprotavimus.

[36]) Latvių delegatas **Albats** (Bukovskis, kaip žinoma buvo kitos nuomonės) ir estų **Piip.**

[37]) Žiūr. **Bukovskio** pasiūlymą, padarytą šiuo reikalu per 1931 spalių 13 d. Pabaltijo valstybių teisininkų biuro posėdį („Teisė" Nr. 20 psl. 167).

[38]) Žiūr. „Teisė" Nr. 21 mano straipsnį apie **Šilingo** pranešimą.

[39]) Ši išvada mano jau buvo prieita išnagrinėjus **Piipo** pranešime iškeltas tezes („Teisė" Nr. 22, psl. 1—10).

[40]) Einant kongreso rezoliucija (paskelbta „Teisė" Nr. 19, psl. 92) p. 3.

visų pirma prisidėjimą prie anksčiau analizuotų šešių Hagos konvencijų.

5) Lietuvos, Latvijos ir Estijos civilinio proceso bei prekybinės teisės vienodumui išlaikyti ir paskiausiu laiku išleistoms novelėms ir įstatymų pakeitimams suderinti, turėtų būti kuo greičiau sudaryta specialinė konvencija, nes šiaip kolizinių normų unifikacijos reikalas net ir šioj teisės srity bus žymiai apsunkintas[41]).

6) Kai del prof. Piipo ir kitų pranešėjų pareikštų pageidavimų sudaryti konvenciją del tarpusavio vykdymo teismo ir trečiųjų teismo sprendimų civilinėj srity, tai čia tikslingiausias būtų prof. Bukovskio padarytas per Pabaltijo valstybių teisininkų biuro posėdį (Rygoje 1931-X-12 d.) pasiūlymas įnešti į 1921 liepos 12 dienos konvencijos[42]) II-jo skyriaus punktą E papildymą, kad „civilinių bylų sprendimai, padaryti susitarusių trijų valstybių — Lietuvos, Latvijos ir Estijos — vieno kurio teismo kompetencijos ribose, vykdomi kiekvienos susitarusios valstybės teritorijoj pagal Civ. Proc. Įst. 1274—1281 str. str.“[43]). *G. Rutenbergas.*

---

[41]) Žiūr. mano pastabas „Teisė“ Nr. 22 psl. 10, pasisakant del Piipo pranešimo 5-tos tezės.

[42]) „Vyriausybės Žinių“ Nr. 300.

[43]) Žiūr. „Teisė“ Nr. 20, psl. 163.

Aequitas Lietuvos teismuose*).

Summum jus — summa injuria.

§ 1.

Pasaulyje, tiek medžiaginėje gamtoje, tiek žmonių dvasiniame bei jų socialiniame gyvenime, viskas juda, eina, kinta. Tai ypač reikia pasakyti del socialinių reiškinių, kurių tarpe teismas ir jo darbas yra labai dideli ir žymūs reiškiniai. Ir mūsų teisingumo rūmai turi užrašą „Justitia est fundamentum regnorum", kuris primena tą didelę teismo reikšmę. Mes esame jauna valstybė; jos branduolys yra ta valstybės dalis, kuri daugiau kaip šimtą metų buvo Rusijos valdoma, o Rusija civilizacijos ir kultūros atžvilgiu buvo gana atsilikusi šalis nuo kraštų, einančių civilizacijos avangarde. Į jauną valstybę, atsiskyrusią iš tokios kultūriškai atsilikusios valstybės, žiūrima dar su didesniu nepasitikėjimu. Tačiau kaikuriose socialinio gyvenimo srityse mes jau pajėgėme taip dirbti, kad ir Vakarų Europa negali nepripažinti mūsų kultūrinių įgijimų, kaip pav. teatras, pradžios mokymo reikalo rūpinimas ir k. Ne pro šalį mums patiems pasižiūrėti, kaip gi eina pas mus teismo darbas: ar mūsų teismai vykdo teisę taip, kad gaunama „summum jus summa injuria", ar taip, kad yra gaunamas tikras teisingumas. Jei mes patys nepagalvosime ir neįvertinsime savo teismo darbo, niekas nepadarys to už mus, o teismo teisingumas iš tikro yra conditio, sine qua negali būti pasitikėjimo mūsų piliečių daromomis sutartimis, negali būti tinkamo mums kredito, negali būti geros ekonominės apyvartos.

*) Skaityta Liet. Teisininkų draugijos visuotiniame susirinkime 1933. II. 4 d.

Socialinis gyvenimas ypatingai sparčiai kinta. Tad sparčiai kinta ir žmonių teisinė sąmonė ir jų teisiniai santykiai. Todel teismo darbas turi, nepalyginti, didesnės reikšmės socialiniam gyvenimui tobūlėti, negu kitų įstaigų darbas. Mat, gyvenimui kintant įstatymų leidėjas nepajėgia suskubti pakeisti įstatymus atitinkamai pasikeitusioms gyvenimo sąlygoms. Įstatymų kūryba žmonėms yra ypatingai sunkus darbas. Priežasčių aš čia negvildensiu, jos teisininkui, apskritai sakant, yra žinomos. Aš tik prisimenu čia patį faktą, kad formalus įstatymas, kuris reikia taikyti gyvenimui, dažniausiai yra gana seniai sukurtas, kada gyvenimo sąlygos buvo kitokios, ne kaip kad gyvenamo laiko sąlygos. Tad teismui ir tenka didelis vaidmuo: vykdyti teisingumas, turint seniai išleistus įstatymus ir naujai susidariusias gyvenimo sąlygas. Tos sąlygos teismui reikia tirti, reikia jos žinoti; o jos yra labai sudėtingas tyrimo objektas, palyginti, su gamtininko-tyrėjo objektais. Be to ir tyrimo priemonės, metodai, nors esmėje ir tie patys, kokius naudoja gamtininkas-tyrėjas, vis delto visuomenės reiškiniams tirti nėra taip objektyviai tinkami. Teismo darbas tai juk yra žmogaus dvasios kūrinių tyrimas: iš vienos pusės teisės dėsnių ir konkrečių normų tyrimas, iš antros — gyvenimo sąlygų, tarp jų ir žmonių teisinių tarpusavio santykių ir sutarčių tyrimas.

Įstatymų atsilikimas nuo gyvenimo ar tik nebus didžiausia priežastis, kad kai kurie minties galiūnai buvo nusistatę prieš teisę ir įstatymus. Toks buvo Levas Tolstojus (žiūr. Goldenweiserio straipsnį „Tolstois Kampf gegen das Recht“ žurnalo „Archiv für Rechts- und. Wirtschaftsphilosophie“ Nr. 1, 1928 m.). Panaši, teisei nepalanki, mintis buvo ir Götės pasakyta „Es erben sich Gesetz und Rechte wie eine ewige Krankheit fort“.

Ypatingai dabar labai jaučiamas įstatymų neatitinkamumas pasikeitusioms teisės ir dorovės pažiūroms po karo, kai visur ir visuose moksluose yra įvykę didžiausių pakitimų: chemijoj suskaldytas atomas, fizikoj erdvė ir laikas yra tapę reliatyviais reiškiniais, tikyba grįžta į spiritizmą ir teosofiją, moteries ir vyriškio vaidmuo keičiasi, niekšybė tampa mada, ekonominėje srityje vyksta žiaurus išnaudojimas, nors jis jau yra suprastas kaip neteisingas ir t. t.

Savo mintis paremsiu kitų, šiuo klausimu galvojusių, asmenų mintimis.

Leideno universiteto prof. H. Krabbe, savo rektorato kalboj 1924. II. 8 d.[1]) tema „Der innere Wert des Rechts", šitaip yra kalbėjęs. Teisėjas taria teisę ne pagal normą, kurią jis laiko teisės norma, bet pagal dėsnį, kuris objektyviai veikia kaip teisės norma. Yra dėsnis, kuriuo reikia eiti, arba tikslas, kurį reikia siekti, tai tas, kad turi būti siekiama daugumos gerovė; šito tikslo realizavimas yra visų, tad ir teisėjo, pareiga; šitas tikslas turi būti mastas teisės normos vidaus vertei nustatyti. Teisės vertės jausmas glūdi mūsų sielose ir tik jose gali gimti teisės normos. Dabar kai kuriose šalyse, tarp jų ir Niderlanduose, yra nustatyta, kad teisėjas negali nustatyti įstatymo vidaus vertės. Tačiau tat nereiškia, kad teisėjui draudžiama daryti sprendimą subjektyviniu įsitikinimu; savaime suprantama, kad teisėjas sprendžia tik savo įsitikinimu. Bet toks reikalavimas siekia įstatymo viršenybės ant objektyvinės teisės veikimo, taip kad sprendimas reikalaujama paremti formaliniu įstatymu, net jei jis neturėtų savyje objektyvinės teisės. Tas įstatymo reikalavimas siekia, kad teisėjo sprendimas priklausytų išorinės vertės, t. y. priklausytų to, kas reikalaujama įstatymo vardu. Reikia įsidėmėti įstatymo ir teisės priešingumas: kai siekiama pareiga nustatyti jėga, tai turima reikalo su įstatymo norma, o kai įpareigojimas yra sijamas su normos turiniu ir kai ta norma veikia del savo vidaus turinio, tai turima reikalo su objektyvinės teisės norma; pavyzdžių mes turime, viena, normose, kurių privalomumas eina iš vieno asmens jėgos, ir normose, kurių privalomumas eina iš normos vidaus vertės.

Šių minčių iliustracijai aš galėčiau priminti seną Rusų ir dabartinę pasų tvarką, arba žemės nuosavybės srity bajorų privilegijas ir mūsų žemės reformos įstatymą.

Ir vieno asmens leidžiamieji įstatymai gali atitikti objektyvinę teisę, gali būti teisė savo vidaus turiniu; ji atitinka visų teisinę sąmonę. Visi klauso tokių įstatymų del to, kad jie savo vidaus turiniu yra objektyvinė teisė. Dar Spi-

---

[1]) Révue intern. de la théorie du droit, Nr. 3 — 1926/27 m.

nozos buvo pasakyta: „Non enim ratio obtemperandi, sed obtemperantia subditum facit".

Brno universiteto profesorius Jaroslav Kollab savo straipsnyje „Le postulat de la justice dans la théorie du droit"[2]) reiškia panašias mintis. Nekintamas teisingumas — natūralinės teisės doktrinos fantazija — šiais laikais yra tiktai nusišypsojimo priežastis. Šios dienos empyrinis mokslas aiškiausiai rodo, kad socialiniame gyvenime nėra nieko, kas būtų laikoma visur ir visais laikais teisinga. Socialiniam gyvenimui laikas yra ketvirtasis erdvės matavimo mastas.

Tuo tarpu kai literatūros istorikas pasitenkina tirdamas padėtį, kuri yra duota literatūros kūriniuose, teisės istorinis mokslas negali pasitenkinti juridinių normų tikru konstatavimu; jis būtinai stato sau teisės kritikos klausimus. Kritiškas teisės normos analizas nustato, kad kiekviena teisės norma, kaip ir kiekvienas kitas žmogaus minties kūrinys, turi savyje dvi logiškų elementų grupes: objektyvinius elementus, kurie yra nustatomi teisės normos turinio (esmės), ir subjektyvinius elementus, kurie sudaro jos formą. Teisingumo postulatas, lygiai kaip ir tiesos postulatas, yra idėja, kuri duoda mūsų minčiai kryptį prie ideališko tikslo, kurio, dalykų realybėje, niekad negalima pasiekti, bet kuris nuolat yra siekiamas. Mūsų empyrinė mintis, užsiimdama teise, visuomet liks panaši į hiperbolę, kuri palengva artinasi prie savo tikrybės, prie teisingumo, negalėdama niekad sutapti su ja (tikrybe).

Franz Weyr straipsnyje „Natur und Norm"[3]) nurodo, kad gamtos mokslams objektas yra objektyvinė gamta, o teisės mokslo objektas yra paties žmogaus minties kūrinys, kuriame tiriama ne tik būtis (Sein), kaip kad gamtą tiriant, bet ir privalumas (Sollen). Pirmu atveju yra tiriami kauzaliniai reiškiniai, antru atveju — kauzaliniai - normatyviniai reiškiniai. Tačiau tarp tų dviejų rūšių reiškinių nėra visiško skirtumo jų pažinimo atžvilgiu, del to, kad ir gamta ir teisė tiriama jų vykstančiuose reiškiniuose (Geschehen). Kaip del gamtos yra tikra, kad ji „ist", taip del teisės, kad ji „gilt".

---

[2]) Révue internat. de la théorie du droit Nr. 2 1926/27.
[3]) Révue internat. de la théorie du droit Nr. 1—1931/32.

Tų reiškinių savumus, jų tyrimo apsunkinimo atžvilgiu, plačiau aptaria kitas mokslininkas, Marburgo universiteto profesorius v. Edm. Mezger savo straipsnyje „Recht und Erfahrung“[4]).

Patyrimo problema, sako prof. Mezger, yra bendra gamtos tyrinėtojui ir teisės tyrinėtojui. Šitąja problema mes suprantame klausimą, kokiu būdu tiesioginiai patyrimai (Gegebenheiten) esti tam tikro mokslo objektai, tai yra tikrybės, kurias tas mokslas, kaip parengtus kūrinius, pateikia mokiniams. Gamtos tyrinėtojui, kuris stengiasi ištirti išorinio pasaulio kosmosą, tie patyrimai yra jausmų įspūdžiai, iš kurių jis tiekia tą kosmosą, kaip mokslo objektą. Juristui tąja pačia prasme patyrimai yra socialinio gyvenimo reiškiniai, ypač įstatymų leidėjo paskelbtos normos. Abiejų mokslų patyrimai (duomenys) yra įvairūs: čia jie yra išoriniai, medžiaginiai reiškiniai, ten jie yra ne tik vidaus sielos reiškiniai, bet dvasios turinio, empyriniais idėjiniais tikslais nustatyti, minties vaizdai. Tačiau tyrimo objektų įvairumas ir patyrimų įvairumas netrukdo gamtos ir teisės srityse naudotis maž-daug vienokiais tyrimo metodais. Nors patyrimo problema yra pateikiama gamtos ir teisės tyrinėtojui visai vienokia prasme, tačiau tolimesniame savo išsivystyme ši problema nelieka ta pati abiem mokslo rūšim. Išorinės būties pažinimo srityje, taip pat psichologijoje, kuri dabar eina gamtos mokslų duomenimis, patyrimo problema pasireiškia kaip grynos būties problema; vadinasi, gamtos mokslo tikslas, tad ir objektas, yra esamojo pažinimas, objektyviai duotos tikrybės pažinimas.

Kas kita jurisprudencijoje. Tiesa, ir ji turi reikalo su patyrimo problema, vadinasi, su esamojo reiškiniais savo srityje. Bet čia problema tampa komplikuota, gauna supainiotą pobūdį: prie esamojo tyrimo problemos prisideda dar veikimo vertės problema. Savaime aišku, kad ir teisės mokslas nori žinoti, kokia teisė yra, kas ji yra, bet kartu jis nori žinoti ir tai, kokia teisė tinkamai veikia (gilt). Teisės mokslo objektas yra veikiančioji teisė, jos paskelbtos tiesos, kurios reiškia,

---

[4]) Révue intern. Nr. 1 — 1927/28 m.

kad yra nustatytos teisės gyvenime kryptys, kuriomis tautai privalu eiti.

Tad tyrimo įvairumas susidaro iš tikslų įvairumo. Teisės tikrybė, esamoji teisė, pasireiškia kaip jurisprudencijos objektas tuomet, kai jis (mokslas) stengiasi nustatyti teisės dėsnius, kaip minties vaizdus. Šitoji empyrinė teisės tikrybė yra masių psichologijos tikrybė. Giliai įžvelgiančiam matymui ji, kaip istorijos eigoje kintanti, atveria begalinę mintijančiai suformuotų teisės tikrybių eilę, pilnų vertės moksliškam pažinimui. Vien tik esamojo tyrimas nebūtų teisės mokslas; jis yra tuomet, kai su esamojo tyrimu yra susietas veikimo tinkamumo tyrimas, vadinasi, idealinio privalumo tyrimas. Teisė yra dabartinis ir idealus privalumas. Šitame dvejopame veikimo problemos pobūdyje yra be galo sunkus teisės teorijos uždavinys.

Tad teisėjo uždavinys — išaiškinti tiesą — yra susijęs su daugeliu sunkenybių, kurios glūdi įstatymo prasmės aiškinime iš vienos pusės ir gyvenimo aplinkybių sudėtingume — iš kitos. Darbas yra labai sunkus ir atsakomingas del to, kad vienais atvejais jo sprendimas lemia žmogaus medžiaginę būtį, kitais atvejais nuo teismo sprendimo pareina žmogaus laisvės, kartais gyvybės arba kitų gėrybių likimas.

Štai kur glūdi priežastis bylų svarstymo keliose instancijose ir teismo kolegijos būtinumas.

Buvo pasireiškęs mūsų spaudoje jauno teisininko balsas, kuris siūlė spręsti bylas panašiu būdu, kaip buvo atrištas Gordijaus mazgas. Tačiau reikia džiaugtis, kad bent spaudoje tas balsas liko vienų vienas.

§ 2.

Visa, ką tiktai protingas žmogus daro, daro su tam tikru žinojimu; savo veiksmams žmogus turi tam tikro mokslo pagrindą. Pav., kai darbininkas skaldo malkas, tai turi tam tikrą fizikos ir mechanikos empyrinių žinių atsargą. Kai mokąs tik pasirašyti asmuo dalyvauja teisės ginčo sprendime, kaip tai būdavo prieš didįjį karą valsčiaus teisme, tai jis taip pat turi tam tikrą teisės ir dorovės dėsnių žinojimo atsargą.

Tačiau žmonija nesitenkina sporadiškai įgytomis žiniomis, ji amžiais kaupia, renka visose savo medžiaginio ir dvasinio

gyvenimo srityse žinių atsargą, jas tvarko, sistematizuoja, kuria tikrąjį mokslą. Ir tiems, ar kitiems veiksmams vykdyti žmonija reikalauja iš vykdytojų vis daugiau ir daugiau vis tikresnių ir tikresnių žinių.

Tas reikalavimas ypač kreipiamas į tuos, kurie vykdo veiksmus, turinčius ypatingos visuomeninės reikšmės. Tarp tokių veiksmų pirmoje vietoje stovi teismo veiksmai, teisimas. Mokslingam teisėjui XIX amžiaus eigoje, taikant medžiaginę veikiančią teisę, teko svyruoti tarp reikalavimo laikytis įstatymo ir sutarties raidės ir reikalavimo žiūrėti įstatymo vidaus prasmės, o sutartyje ieškoti šalių geros sąžinės. Šita problema liko išspręsta tąja kryptimi, kuri uždeda teisėjui didžiausią ir švenčiausią uždavinį — vykdyti teisingumą, t. y., aiškinti įstatymą jo vidaus prasme, kuri atitinka gyvenimo sąlygas, kokios buvo teisiniam santykiui susidarant, o sutartis aiškinti einant geros sąžinės dėsniu.

Šitąja kryptimi Lietuvos teismai dabar ir eina. Štai keli pavyzdžiai. Jų galima daug nupasakoti iš visų teismų praktikos. Aš nurodysiu vieną kitą pavyzdį iš Vyr. Tribunolo praktikos. Kadangi Vyr. Tribunolas savo apeliacine, o ypač kasacine praktika, nustato visiems teismams teisės dėsnių aiškinimo kryptį, tai tų pavyzdžių mano minčiai paremti visiškai pakaks.

Apygardos Teismas atmetė žemės nuomininko ieškinį del iškraustymo iš žemės buvusio nuomininko, kurio nuomos sutarties laikas išėjo, samprotaudamas, kad jį gali iškelti tik žemės savininkas, o ne jos nuomininkas, su kuriuo buvusis nuomininkas nėra sudaręs jokios sutarties, nėra jokiame teisiniame santykyje. Vyr. Tribunolas kasavo šį sprendimą, nurodęs, kad daiktinė savininko teisė čia turėtų nusileist prievolinei nuomininko teisei, tad juo labiau tokiai nuomininko teisei turi nusileisti trečiojo asmens teisė, buvusio nuomininko, kurio sutarties terminas yra išėjęs. Vadinasi, formalumui neduota reikšmės prieš esmę (sprend. Nr. 5/1924 metų).

Byloje del vekselių bepiningumo viename Vyr. Tribunolo kasaciniame sprendime skaitome: Vyr. Tribunolas rado ieškovės N. kasacijos skundą pamatuotą. Ji skundžiasi, kad teismas neatkreipęs dėmesio į jos atsikirtimą, kad ji gavusi iš viso tiktai

2000 lit., kuriuos buvo atsiuntęs jai jos brolis iš Amerikos, bet iš atsakovo kitų pinigų ji negavusi, ir kad jos parašai duoti buvo vekseliniuose blankuose per prievartą ir esant girtam; šioms aplinkybėms įrodyti ji prašiusi paklausti liudytojus, bet teismas liudytojų nepaklausęs. Šitie kasatorės nurodymai yra rimti; teismas atiteisė iš jos 5000 litų pripažindamas, kad šią sumą ji yra gavusi iš atsakovo į savo dalį, nepatikrinęs, ar ji iš tikrųjų šitą sumą yra gavusi iš atsakovo. Ta aplinkybė, kad ieškovės pasirašyta vekselinių blankų 5000 lit. sumai, dar neįrodo, kad šitą sumą ji iš tikro yra gavusi, ir nežinia, už ką būtent jai buvo duoti pinigai, nes tie vekseliniai blankai, kaip tvirtina ieškovė, buvo užpildyti atsakovo jau po to, kai jie buvo jos pasirašyti...

Apygardos teismas priteisė miškų urėdijai iš naujakurio pinigus už medžius, kuriuos tas buvo gavęs trioboms statyti, bet juos pardavęs. Atsakovas tvirtino, kad tuos medžius jis pakeitęs lentpiūvėje lentomis, reikalingomis savo trioboms statyti. Vyr. Tribunolas rado naujakurio kasacijos skundą rimtą. Vienintelis valstybės interesas, šelpiant naujakurius, padėti jiems įsikurti, pasistatyti reikalingus triobesius, įsigyti inventorių, tad svarstant klausimą, ar naujakuris yra suvartojęs gautą miško medžiagą tam tikslui, kuriam ji buvo jam atleista palengvintomis sąlygomis, reikalinga turėti galvoj naujakurio veiksmų galutinį rezultatą, iš kurio tiktai ir galima tinkamai išspręsti pastatytą klausimą; nurodytam tikslui pasiekti visai nesvarbu, ar naujakuris gautą mišką pakeitė jau gatava medžiaga; svarbu tiktai, kad naujakuris pasistatė reikalingas ūkiui triobas. Apygardos teismas į šitas aplinkybes visai neatkreipė dėmesio, padaręs nieku neparemtą išvadą, kad medžiai atsakovui buvo atleisti vien su tikslu, kad jis kaip tik iš atleistų jam medžių pasistatytų triobas. Toks atleistų medžių tikslo supratimas galėtų pakenkti valstybės interesams, nes reikalaujant prieš laiką atlyginti už gautą medžiagą galima suardyti naujakurio jau sukurtą ūkį.

Daugiau ties šiuo klausimu nesustosiu. Aš šį kartą labiau turiu galvoje teismo darbo metodą. Darbo metodas turi esminės reikšmės tiesai išaiškinti ir teisingumui vykdyti.

Proceso srityje nusikračius formalinių įrodymų sistema, nusikračius inkviziciniu procesu, civilinių ginčų sprendime buvo įsivyravęs dėsnis, kuris mūsų civilinio proceso įstatyme yra išreikštas 81, 82, 366 ir 367 str., būtent: ieškovas turi įrodyti savo ieškinį, o atsakovas savo atsikirtimus (81 str.); taikos teisėjas nerenka įrodymų ir sužinojimų, bet remia savo sprendimus vien tiktai įrodymais, bylininkų pristatytais (82 str.). Tie patys dėsniai pakartoti bendriesiems teismams 366 ir 367 str. str. Prieš didįjį karą buv. Rusijos teismai beveik išimtinai ėjo čia išdėstytais dėsniais. Nors to pat proceso įstatymo 368 str. skelbė teismams: „Kai išklausęs šalis, teismas ras, kad kaikurioms jų iškeltoms aplinkybėms, turinčioms esminės reikšmės bylai išspręsti, nėra pristatyta įrodymų, tai skelbia apie tai bylininkams ir skiria terminą nurodytoms aplinkybėms išaiškinti“. Nors šitas dėsnis, einant to pat įst. 80 str., buvo privalomas ir taikos teisėjams, tačiau čia atpasakotu dėsniu beveik nebuvo vadovautasi, nes grynas šalių ginčo procesas ilgai vyravo. Bet daugiau bylų eidavo be advokatų, o kas dar pavojingiau teisingumo atžvilgiu, tai kad dažnai toje pat byloje viena šalis, turtinga, turėdavo advokatą, o kita neturtinga ir bemokslė pati vesdavo savo bylą, be advokato. Ir vis delto teismas gana pasyviai laikėsi, šalims aiškinant ir įrodant bylos aplinkybes. Šitas teismų darbo, ypač taikos teisėjų darbo, didelis trūkumas, privertė įstatymų leidėją papildyti 82 str., ir 1912 metais buvo išleistas įstatymas, įterptas į procesą kaip 82¹ str., kuris pradžioje kartoja 368 straipsnį ir dar prideda: „Šiuo atveju taikos teisėjas gali pareikalauti, kad bylininkai pristatytų įrodymus, kuriuos jie savo pasiaiškinimuose minėjo, nors tais įrodymais ir nebūtų stačiai rėmęsi“.

Kuriant Lietuvos teismus, kad mūsų teismai vėl perdaug nenukryptų į gryno šalių ginčo vagą, į „Laikinąjį Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymą“ buvo įterptas 26 str., kuris sako: „Teismas turi teisės nurodyti bylininkams aplinkybių, kurios reikia išaiškinti bylai teisingai nuspręsti, ir išrodymų, kuriais tos aplinkybės privalo būti patikrintos“.

Veikiant mano čia primintiems dėsniams materialinės ir procesualinės civilinės teisės srityse, Lietuvos teismai, tiek vienasmeniai, tiek kolegialiniai, tiek spręsdami ginčus iš esmės, tiek kasacine tvarka, gyvai svarsto su bylininkais bylos aplin-

kybes ir kasdien tenka su dideliu pasitenkinimu išeiti iš teismų, pabuvus jų darbo liudytoju. Turiu pasisakyti, kad man pačiam teko kasacinėje byloje šitaip pasielgti: matydamas, kad formaliai teismo neprasižengta, tačiau esmėje teisingumas atrodo įžeistas, patariau bylininkui pačiam stoti Vyr. Tribunole ir išdėstyti savo skriaudą, kuri bus, jei sprendimas nebus panaikintas, ramindamas žmogų, kad Vyr. Tribunolas rasiąs kasacinių vadų sprendimui nugriauti. Ir neapvyliau bylininko. Ir teko dar iš kaiko girdėti taip pat pasielgus.

Gal, kartais advokatui tenka jaustis nevisai smagioje padėty, kai teisėjas arba pirmininkaująs kviečia patį bylininką ir ima jį klausinėti apie bylos aplinkybes. Tačiau teisingumo jausmas gauna patenkinimo.

Siekdamas nustatyti tikrą teisinio santykio tiesą, teismas, šalims ir neprašant, dažnai reikalauja tam tikrų aplinkybių išaiškinimo, papildomųjų įrodymų pristatymo. O jei kartais teismas nepadaro, kas reikėjo padaryti bylos aplinkybėms išaiškinti, nors šalys ir neprašė, tai kasacinis teismas randa tame pagrindo sprendimui naikinti. Štai pavyzdys. Šalis kasacijos skunde pasiskundė, kad ji nemokanti bylų vesti, kad jai rodęsi, jog yra įrodžiusi savo reikalavimą, o jei teismui negana buvę tų įrodymų, tai jis turėjęs jai nurodyti, kad dar reikia įrodymų. Vyriausiasis Tribunolas rado kasacijos skundą patenkintiną šiais pagrindais. Mažametės ieškovės globėjas iškėlė ieškinį del turto, likusio jos motinai mirus. Teismai spręsdami bylą, turėjo atsižiūrėti į tą aplinkybę, kad ieškovė ne pati ieško, o jos globėjas, neturįs prityrusio užtarėjo, ir todel turėjo rimčiau įsigilinti į bylos esmę. Nėsant rimtų ieškinio įrodymų, apygardos teismas, taikos teisėjui to nepadarius, turėjo nurodyti ieškovės globėjui, kokie reikalingi įrodymai, kad ieškinys būtų patenkintas (Liet. Teismų sutv. įst. § 26, Vyr. Žin. Nr. 2—3). Užuot taip padaręs, apygardos teismas pasitenkino tiktai tuo, kad pristatyti rašto įrodymai visai esą netinką, nes vienas antram prieštarauja"... ir Vyr. Tribunolas sprendimą panaikino.

Eina byla del likusio po tėvo mirties ūkio padalinimo tarp vaikų, reikalaujant pripažinti tėvo testamentą skriaudingą iškėlusiems bylą. Valdantieji ūkį iš testamento atsikirto, kad ieškovai yra pasikvitavę, vadinasi, sutikę su tėvo valia; tačiau

šiam atsikirtimui pristatė neaiškių įrodymų. Byla eina kelis metus ir štai apygardos teismas nutaria: „duoti šalims 2 savaites laiko pristatyti įrodymų išaiškinti: 1) ar žemė tėvo ir motinos buvo valdoma bendrai ir, jei bendrai, tai kas ją valdė, 2) ar vaikams dalys buvo išmokamos atskirai iš tėvo ir motinos žemės, ar bendrai iš visos tėviškės, 3) kieno lėšomis išėjo mokslą sūnus N. ir kiek tas mokslas kainavo, 4) į kokius (kokybė) ūkius ištekėjo dukterys, kokias dalis jos ištekėdamos gavo ir kas joms išmokėjo, 5) iš kokio ūkio atėjo marti į ginčo ūkį ir kokią dalį ji įnešė į ginčo ūkį, 6) ar esantieji byloje pakvitavimai liečia atidalinimą iš tėvo, ar iš motinos ūkio, 7) jei bus nurodyti liudytojai, tai juos klausti su priesaika pavesti vietos taikos teisėjui. Be to duoti šalims 1 mėnesį laiko pristatyti dukterų — ieškovių metrikus, taip pat ir atsakovės — marčios jungtuvių metrikus". Šitas nutarimas teismo buvo padarytas šalims neprašant, bet einant bylos aplinkybėmis, kurias teismas rado reikalo tiksliai išaiškinti.

Tai yra ryškūs pavyzdžiai, kad teismas siekia surasti tikrą tiesą ir savo sprendimu teisingai išspręsti šalių ginčą. Tuo metodu Lietuvos teismai nuolat eina. Taikos teisėjai ir kolegialinių teismų pirmininkaujantieji, taip pat ir dalyvaujantieji posėdyje teisėjai, ypač pranešėjai, duoda šalims klausimus, žodžiu nurodo įrodymų nepakankamumą ir t. t. Susidaro gyvas bylos aplinkybių aiškinimas.

Tačiau retkarčiais esti ir taip: teisėjas, paklausęs liudytojus ir davęs kiek prasitarti ieškovui, skelbia „bylos aplinkybės aiškios" ir baigia, neduodamas kitai šaliai aiškinti, arba davęs tik kelis žodžius ištarti. Savaime suprantama, kad vienasmenis teisėjas, arba kolegialinio teismo pirmininkaująs yra darbo šeimininkas ir turi teisę duoti šalims aiškinti bylos aplinkybes tiek, kiek jis mato reikalinga. Tačiau beveik visai neduoti aiškintis šaliai teisėjui netinka, nors tas aiškinimas atrodytų bylai nereikalingas. Jis visumet teisėjui yra reikalingas, jam būtinu dėsniu „audiatur et altera pars"; šalies pasisakymas, jei ir niekus ji pasakytų, teisėjui svarbu išgirsti del to, kad tai duoda jam dar daugiau pagrindo įsitikinti tos šalies pretenzijos tuštumu; be to, teismas veikia viešai: klausytojai, ne tik šalis, įsitikina teismo nešališkumu, tiktai kai jis išklauso abiejų šalių. Aleksandro Makedoniečio metodas Gordijaus mazgui

atrišti teismo darbui visiškai netinka. Savaime suprantama, kad tinkamas teisingumui vykdyti ir ūgdyti darbo metodo naudojimas reikalauja iš teisėjo didelio takto.

§ 3.

Ikišiol kalbėjau apie civilinio teismo darbą. Dabar pasakysiu keletą žodžių apie baudžiamojo teismo veikimą. Žodinis šalių ginčo procesas savo dėsniais, išdėstytais B. Proc. Įst. 65, 92, 101, 105, 684, 724 ir k. str., yra visiškai palikęs teismo iniciatyvą, nevaržomą aiškinti bylos aplinkybes, tiesai surasti.

Baudžiamųjų bylų svarstymo reikalu negaliu neišreikšti čia pasigailėjimo, kad ikišiol visiškai nemanoma atgaivinti veikusio prieš karą didesnėje dabartinės Lietuvos teritorijos dalyje prisiekusių sprendėjų instituto ir įvesti jis ir ten, kur jo prieš karą nebūta.

Be to, aš turiu čia pasisakyti, kad manyje glūdi didelis susirūpinimas, ar padeda teisingumui vykdyti Baudž. Proc. pakeitimas, išspausdintas Vyr. Žinių Nr. 312. Aš esu priėjęs neigiamą išvadą. Svarstant šio pakeitimo dėsnius jau a priori negalima laukti iš jo gerų išdavų. Viena iš priežasčių, del kurių 1864 metų procesas buvo uždėjęs teismo tardytojui pareigą patikrinti visus kvotos davinius, buvo žemas moralinis kvotą darančių valdininkų lygmuo. Kai valdininkas žino, kad jo veiksmas bus teismo tardytojo patikrintas, tai jis priverstas būti atsargesnis savo veiksmuose. O ir pataisyti teismo tardytojui nekartą pavykdavo tai, kas sąmoningai, ar nesąmoningai buvo policijos negerai padaryta, net tiesą iškreipti stengtasi.

Mūsų visuomenės pokarinis moralinis lygmuo neduoda man pagrindo turėti kitokios vilties iš darbo, kuris išimtas iš priverstinio teismo tardytojo patikrinimo. B. Proc. Įst. 249^5 str. paskutinis abzacas sako, kad „kvotos veiksmai yra lygūs rengiamojo tardymo veiksmams“, tai nors to pat įstatymo str. 269 duoda teismo tardytojui teisę tikrinti kvotos veiksmus, bet tiems veiksmams esant lygiems savo reikšme jo, tardytojo, veiksmams, sunku laukti iš jo pasiryžimo stoti policijai priešo vagon, ypač kai jis yra neutralus asmuo, o policijos valdininkas yra uolus valdančios partijos atstovas.

Didelė atsakomybė uždėta šiąja novele Valstybės Gynėjui. Tačiau su atsakomybe yra susijusi ir didelė teisė, kompetencija, tad tokia padėtis V. Gynėjui gali patikti.

Aš asmeniškai maža turiu faktų savo susirūpinimui paremti, nes maža baudžiamųjų bylų ginu, tačiau du atsitikimai iš mano praktikos tą susirūpinimą ūgdo: policijos organų buvo eita keliu, kurį nurodė, mano manymu, pats nusikaltėlis, vienoj byloj brolio nužudytojas. Policijos veiksmai nebuvo tikrinami ir teismui teko teisti tie, kurie buvo nurodyti įtariamais. Teismas kaltinamuosius išteisino; teisybė iš dalies buvo pasiekta, bet nevisiškai, nes tikras kaltininkas liko nebaustas. Davinių prieš jį buvo per vėlu rinkti, o gal ir Valstybės Gynėjas, teismo sprendimui įvykus, liko tos nuomonės, kuri buvo pasireiškusi kaltinamuoju aktu.

Šiaip ar taip, mano manymu, mūsų gyvenimo aplinkybės, mūsų visuomenės pokarinė moralinė būtis neduoda pagrindo gėrėtis šitąja novele.

Kad ir kažin ką man tvirtintų, aš vis delto nematau kitos tikresnės garantijos dorovinei žmogaus lygčiai pakelti ir jai sutvirtinti, kaip tiktai aukštąjį mokslą. O asmenų, išėjusių šitąjį mokslą, mes dar ir dabar neturime pakankamai net teismo darbininkų kadrui užpildyti, tai ką bekalbėti apie policijos kadrą.

Kad teismai galėtų teisingumą vykdyti, reikalinga jų ir jų darbo tinkama santvarka. Pagrindiniai tos santvarkos dėsniai yra žmonijos ilgų amžių sielos ir proto nustatyti: tai 1864 metų Teismų Įstatymų dėsniai.

Prof. P. Leonas.

Baudžiamojo teismo sprendimo reikšmė civilinėj byloje.

I. Įvadas.

Civilinio Proceso įstatymo 1 str. nustato, jog kiekvienas ginčas del civ. teisės priklauso spręsti teismui. Pagal bendrą taisyklę civilinius ginčus sprendžia civilinis teismas. Bet iš tos bendros taisyklės esti ir išimčių.

Kaip Civ. Proc. Įst. 5 str., taip ir Baudž. Įst. 6 str. numato, kad civ. ieškinys del žalos ir nuostolių, kilusių iš nusikalstamojo darbo, galima kelti ir baudžiamam teisme, kuris tą ieškinį sprendžia kartu su baudž. byla. Civilinio ieškinio pareiškimas baudž. teismui yra tam tikra *privilegija* nukentėjusiam, kuriam kartais patogiau ir lengviau ieškoti savo nuostolių baudžiamoje byloje, bet, iš kitos pusės, tai kartais patogiau ir kaltinamajam - atsakovui, kuris tokiu būdu mažiau yra tąsomas po teismus.

Tačiau šis principas — t. y. davimas nukentėjusiam pasirinkti civilinio ieškinio kėlimo kelią atskiroj civilinėj ar baudžiamoje byloje — ne visur veikia. Taip, pav., **Vokietijoj** civilinį ieškinį galima kelti tik atskirai civ. teisme; išimtį sudaro tik atlyginimas, kurį gali ieškoti nukentėjęs nuo įžeidimo arba sužalojimo, bet nedaugiau kaip 6000 markių. **Anglijoj** civ. ieškinys taip pat svarstomas atskirai nuo baudžiamosios bylos. Priežastis ta, kad nenorima griauti proceso pusiausvyros, nes civilinis ieškovas tampa prokuroro pagalbininku ir prisideda prie kaltinimo, dažnai nutoldamas nuo tikros savo funkcijos. Kituose kraštuose civilinio ieškinio prijungimas prie baudž. bylos yra gana plačiai leidžiamas, o pav. **Austrijoj** nukentėjusio atlyginimą teismas svarsto net *ex officio*.

Kaip baudžiamoji byla, taip ir civilinis ieškinys turi tą patį pagrindą — vieną ir tą patį veiksmą, bet vis delto jie savo pobūdžiu yra skirtingi. Baudimas yra organizuotos visuomenės, *viešosios* tvarkos interesų saugojimas ir to saugojimo reagavimas. Tuo tarpu civilinis ieškinys turi galvoj *privatinį* turto interesą, kuris reikalauja padarytos žalos atlyginimo. Del to baudž. byloje vyrauja viešasis interesas ir teismas vaidina vadovaujamą vaidmenį, o civil. procese jis yra tik lyg tarpininkas, nesuinteresuotas bylos rezultatu.

Mūsų civiliniai įstatymai (Nap. Cod. 1382 str.; X t. I d. 644—683 str.) nustato, kad kiekvienas žmogaus veiksmas, kuriuo padaroma kitam žala, uždeda tam žmogui prievolę atlyginti nukentėjusiam. **Užnemunės** įstatymas yra trumpas ir aiškus (N. C. 1382 str.); nors jame specialiai neminimi nusikalstamieji veiksmai, bet jau rusų Senatas buvo išaiškinęs, kad tuo straipsniu reikia vadovautis, nustatant atlyginimą už žalą ir nuostolius, kylančius del nusikalstamojo veiksmo (Senato Kasac. Depart. Bendr. susirink. 1909/27, ir Civ. Kasac. D-to 1910/99 ir 1902/53). **X t. I d.** specialiai aptaria atlyginimą už žalą ir nuostolius, kylančius iš nusikalstamojo veiksmo (644—683 str.). Čia turima galvoj tyčios veiksmas, *dolus,* kuriuo peržengiama nukentėjusio asmens civilinė teisė. *Dolus* savo pobūdžiu yra labai artimas baudžiamam veiksmui, bet skiriasi nuo jo savo *padariniais,* nes liesdamas tik privatinį interesą, jis teužtraukia tik atlyginimą už žalą, tuo tarpu kai baudžiamasis teisės peržengimas, kaip palietęs viešąją visuomenės tvarką, yra uždraustas su bausmės sankcija.

Nors nevisumet, bet dažnai ir pačiam teismui yra patogiau ir lengviau išspręsti kartu baudžiamąją bylą ir nusikaltimo padarinį — civilinį ieškinį, kadangi čia turima reikalo su tuo pačiu pagrindu *(eadem causa)* ir tuo pačiu asmeniu *(eadem persona).* Šis teismo darbo sujungimas vadinamas *„jungtiniu procesu"* *(Adhaesionsprozess)* ir, be abejo, sutaupo teismo energiją. Spręsdamas civilinį ieškinį baudž. teismas vadovaujasi civiliniais įstatymais ir Civil. Procesu, kiek jis detalėse nėra pakeistas Baudž. Procesu.

Kai del taisyklės *„electa una via non datur recursus ad alteram",* tai ji čia suprantama vienašališkai, t. y. iškėlęs ieškinį civ. teisme negali tos bylos perkelti į baudž. teismą, bet nu-

kentėjęs asmuo, pareiškęs civ. ieškinį baudž. byloje, gali ten nuo jo atsisakyti, jei tat jam atrodo patogiau, ir iškelti atskirai civ. bylą, kadangi tai nepablogina kaltinamojo padėties, o kartu grąžina civ. ieškinį į jo normalinį kelią. Bet reikia pažymėti, kad ne visur taip yra; pav., prancūzų teismo praktika neleidžia kelti dar kartą civ. bylą po to, kai vieną kartą nuo civ. ieškinio buvo atsisakyta baudž. byloje.

Bet kadangi, einant bendru principu, ieškovas turi laisvą civilinio ar baudžiamojo teismo pasirinkimą, ir abiem teismam tenka išžiūrėti tą patį įvykį ir kaltinamojo-atsakovo vaidmenį tame įvyky, tai savaime suprantama, kad čia gali susidaryti įvairių teismo nuomonių del vieno ir to paties dalyko, arba, kitaip tariant, čia yra dirva teisminėms *kolizijoms* atsirasti, kas kenkia vienodam teisės supratimui ir teismo autoritetui.

Del šios priežasties įstatymas ir numato bendrais bruožais baudžiamojo ir civilinio teismo sprendimų santykiavimą ir jų įtaką bei reikšmę vienas kitam (Civ. Proc. Įst. 7 str., Baudž. Proc. Įst. 27—32 str. str.).

Tik ką buvo nurodyta į galimas kolizijas, kai civilinis ieškinys yra pareikštas baudž. byloj. Bet tokios kolizijos yra galimos ir kitais atvejais. Taip, pav., jeigu civilinę bylą nagrinėjant iškyla aikštėn baudžiamoji aplinkybė, kuri pereina į baudžiamąjį teismą, bet yra svarbi ir civilinei bylai.

Šio rašinio tikslas — panagrinėti baudžiamojo teismo sprendimo reikšmę civilinėj byloje.

II. **Baudžiamojo sprendimo prejudicialumas.**

Baudžiamosios ir civilinės bylos iškėlimo atžvilgiu reikia atskirti keli eventualumai: 1) kai svarstoma civ. byla ir joje atsiranda baudžiamoji aplinkybė, kuri reikia perduoti į baudž. teismą; 2) kai vienkart iškeliama baudžiamoji byla ir atskirai civ. byla del nuostolių, kylančių iš to nusikaltimo, arba kai civ. byla atskirai iškeliama civ. teisme del nuostolių, kylančių iš nusikalstamojo darbo, del kurio baudž. byla dar nėra pasibaigus; 3) kai baudž. byla jau yra išspręsta ir baudž. teismo sprendimas pristatomas civiliniam teismui kaipo pagrindas civiliniam ieškiniui.

Visais šiais atsitikimais baudžiamoji byla ir sprendimas turi civilinei bylai *prejudicialinės* reikšmės, jeigu civ. bylos išsprendimas pareina nuo atsakovo ar kaltinamojo (nes ir ieškovas gali pasidaryti kaltininku, jei jis, pav., remiasi suklastotu dokumentu) kaltės įvertinimo baudžiamoje byloje.

Proceso dvasia yra tokia, kad norima išlaikyti *tikras kompetencijų suskirstymas:* civiliniai bylos dalykai yra civilinio teismo svarstymo objektas (bent kai pareiškiamas civ. ieškinys ligi prasidedant baudžiamajai bylai), o baudžiamosios aplinkybės priklauso baudžiamajam teismui. Taigi atskiri baudžiamojo pobūdžio klausimai yra baudžiamojo teismo svarstymo dalykas, kadangi jie išeina iš civilinio teismo formalinės kompetencijos. Jeigu tuos pačius nusikalstamojo veiksmo ir kaltinamojo kaltės klausimus svarstytų abu teismai — baudžiamasis ir civilinis — tai iš to galėtų kilti *kolizijos* teismų sprendimuose, nes tą patį dalyką vienas teismas galėtų įvertinti vienaip, o kitas — kitaip.

Taigi *prejudicialumo* institucija nustato, kad nusikaltimo faktas ir kaltinamojo kaltės klausimas įeina į baudžiamojo teismo kompetenciją, ir šiose ribose jo sprendimas yra privalomas civiliniam teismui. Jeigu baudžiamoji aplinkybė sudaro pagrindą civiliniam ieškiniui arba nuo jos pareina civilinis bylos išsprendimas (pav. remiamasi dokumentu, kuris yra suklastotas ir kaltininkas yra žinomas), tai anksčiau turi tarti savo žodį baudž. teismas. Šitai ir bus baudž. sprendimo *prejudicialumas* civilinei bylai.

Prejudicialumo principas bendrais bruožais išreikštas Civ. Proc. Įst. 6 ir 8 str.

a) Einant Civ. Proc. Įst. 8 str. nustatyta bendra taisyklė, kad civilinis teismas turi laikytis tokios tvarkos: „kai nagrinėjant civilinę bylą iš jos aplinkybių aiškėja baudžiamas veiksmas, tai perduodant šį dalyką per prokurorą baudž. teismui, sustabdoma civilinė byla, jeigu jos išsprendimas pareina nuo baudžiamosios aplinkybės išsprendimo". Taigi, nors teismas turi sustabdyti civilinę bylą, bet jam lieka plati iniciatyva išaiškinti, ar paaiškėjusi baudžiamoji aplinkybė turi reikšmės civ. bylai ar ne. Jeigu civ. teismas prieina išvadą, kad baudžiamoji aplinkybė civ. bylai išspręsti reikšmės neturi, tai gali bylą išspręsti, nelaukdamas baudžiamojo teismo

sprendimo, kadangi čia prieštaravimų bei kolizijų bijoti netenka. Taip pat yra ir tada, kai, pav., bylininkas remia savo tvirtinimą dokumentu, del kurio priešininkas atsikerta jo suklastojimu, nurodydamas net ir kaltininką, o bylininkas, pristatęs tą dokumentą, nuo jo atsisako. Šiuo atveju civ. bylos sprendimas nenukentės nuo to, kad bus padarytas anksčiau, negu pasibaigs baudž. byla del suklastoto dokumento, nes, bylininkui nuo jo atsisakius, civ. teismas juo nesiremš.

Rusų Senatas buvo išaiškinęs (civ. 69/613), kad iš Civ. Proc. Įst. 8 str. negalima esą išvesti, jog civ. byla sustabdoma tik tada, kai pats civilinis teismas perduoda bylą prokuratūrai, o reikią tą straipsnį suprasti taip, kad civ. teismas turi sustabdyti bylą ir tada, kai pati prokuratūra iškelia baudž. bylą del nusikalstamojo veiksmo, turinčio ryšį su civ. byla, net be civ. teismo pranešimo, jeigu tik civ. bylos išsprendimas pareina nuo tos aplinkybės išsprendimo baudžiamąja tvarka. Jeigu gi baudž. aplinkybė iškyla aikštėn tik II-oje instancijoje, tai pastaroji turi bylą sustabdyti ir perduoti ją prokurorui, nenaikindama I-os instancijos sprendimo (70/1659).

Praktikoje Senatas išaiškino (c. 76/297), kad jeigu ieškovas remia savo ieškinį tuo, kad atsakovas išgavęs iš jo skolos dokumentą apgaulingu būdu ir del to jis negalįs įrodyti skolos, tai civ. byla gali būti sprendžiama tik po to, kai del tokio atsakovo veiksmo bus išspręsta baudž. byla, bet (c. 77/12 ir b. s. 70/102, 68/946) jeigu atsakovas civ. byloje tvirtina, kad dokumentas, kuriuo ieškovas remia savo ieškinį, yra apmokėtas, tai to nepakanka, kad teismas sustabdytų civ. bylą ir iškeltų baudžiamąją; tatai gali įvykti tik po to, kai civ. bylos sprendimu bus pripažintas pirmas mokėjimas.

Mūsų teismų praktikoje labai dažnai pasitaiko, kad pasibaigus civ. bylai pirmoj instancijoj, liudytojams, kurių parodymais remiamas sprendimas, iškeliama baudžiamoji byla del melagingų parodymų. Išeinant iš bendros taisyklės, civilinė byla reikėtų sustabdyti tik tada, kai liudytojo parodymas buvo tiek svarbus, kad, jam atkritus, sprendimas tikrai turėtų būti pakeistas; jeigu gi liudytojų parodymas nėra labai svarbus ir neturi byloje pirmaeilės reikšmės, kas dažniausiai ir esti, tai civ. teismas neturėtų bylos stabdyti.

Bendrai imant, baudžiamųjų momentų iškilimas aikštėn, sprendžiant civilinę bylą, yra gana retas; dažniausiai tatai liečia *dokumentų suklastojimą,* apie kurį įstatymas atskirai kalba. Jeigu civ. byloje pristatomas dokumentas kaip įrodymas, tai priešingoji šalis gali pareikšti abejojimų del jo tikrumo, arba kad jisai yra suklastotas. Tada civ. teismas ištiria to dokumento tikrumą Civ. Proc. Įst. numatyta tvarka (106^{1} — 109^{9} ir 541—562 str. str.). Bet jeigu bylininkas, pareikšdamas, kad aktas yra suklastotas, kartu nurodo ir kaltininką, arba kai teismas, ištyręs aktą, randa jį esantį suklastotą, tai savo nutarimą šiuo reikalu ir patį aktą civ. teismas turi perduoti prokurorui (Civ. Proc. Įst. 110 ir 563 str. str.). Šiuo atveju, jeigu buvo nurodytas kaltininkas, civ. teismas sustabdo civ. bylą, ligi pasibaigs baudžiamoji byla, arba, jei viena šalis to reikalauja, svarsto toliau civ. bylą tose dalyse, kuriose sprendimas nepareina nuo įtarto akto (Civ. Proc. Įst. 110^{1}, 564 str.). Taigi šioje dalyje (del dokumento) baudžiamojo teismo sprendimas turi prejudicialinę reikšmę civ. bylai. Rusų Senatas (c. 79/208, 72/123) nustatė, kad po to, kai kartą buvo iškeltas ginčas del dokumento suklastojimo nenurodžius kaltininko ir teismas tą ginčą pripažino nepagrįstu, negalima bylos sustabdyti, kai ginčas del suklastojimo atnaujinamas, kad ir būtų jau nurodytas kaltininkas; šiuo atveju suinteresuotas bylininkas tegali pristatyti baudž. teismo sprendimą, kuriuo aktas pripažintas suklastotu, į civ. bylą, jeigu ji dar nebaigta, arba prašyti peržiūrėti įsiteisėjusį civ. bylos sprendimą Civ. Proc. Įst. 187 ir 805 str. tvarka. Šis Senato sprendimas, kaipo taikomas prieš bylų vilkinimą, be abejo, yra gana tikslus. Kitoje byloje (c. 96/342) Senatas nustatė, kad kai civ. teismas įsitikina, jog aktas yra suklastotas, o pristatęs aktą bylininkas to neginčija, teismas turi teisę išspręsti civilinę bylą ir po to iškelti baudžiamąją bylą, nes šiuo atveju baudžiamojo teismo sprendimas del kaltės negali pakeisti paties dokumento įvertinimo.

Čia reikia nurodyti, kad svarbiausias suklastojimo svarstymo skirtumas civilinėj ir baudž. byloj yra tas, kad civ. teismui svarbu tik nustatyti, ar *aktas* yra suklastotas ar ne, o baudž. teismui svarbu tik, ar *žmogus-kaltinamasis* yra kaltas suklastojimu ar ne. Todel, nurodžius kaltininką, byla turi

pereiti į baudž. teismą, o nenurodžius kaltininko, pats civ. teismas nustatyta tvarka turi ištirti akto suklastojimą.

Vyriausiasis Tribunolas (c. 40/27 m. Šapkauskienės byloje su Grunda) pasisakė, kad, bylininkui nepareiškus tiesioginio kaltinimo suklastojimu, civ. teismas sutarties suklastojimo klausimą gali pats spręsti, neperduodamas bylos prokurorui.

Kaip matėm, iš bendros taisyklės, išreikštos Civ. Proc. Įst. 8 str., yra galimos išimtys. Tokią išimtį ir sudaro *novelė* (Vyr. Žin. 367, eil. Nr. 2508), to paties straipsnio papildymas, tokio turinio: „iškėlimas kreditoriams kenksmingų skolininko aktų ginčijimo byloje klausimo apie patraukimą skolininko arba asmens, su kuriuo skolininkas minėtąjį aktą sudarė, tieson B. St. 606^4 str., negali būti pagrindu pradėtai bylai sustabdyti". Ši novelė turi galvoj tam tikrą privilegiją kreditoriui, kuriam svarbu kuo greičiau užbaigti bylą apie akto pripažinimą kenksmingu, nes tokiais atvejais kreditoriui labai dažnai yra svarbu tik atstatyti civilinį status quo ir jam čia nesvarbu atsakovas dar ir nubausti. Tai dar labiau suprantama, turint galvoj, kad „Kreditoriams kenksmingų skolininko aktų ginčijimo Įstatymas" (Vyr. Žin. 376, eil. Nr. 2506) nustato visą eilę prezumpcijų išaiškinti skolininko intencijai pakenkti kreditoriams, kadangi prezumpcijos gali būti taikomos tik civ. byloje.

Kai sprendžiant civ. bylą paaiškėja baudžiamoji aplinkybė, nuo kurios pareina civ. bylos išsprendimas, tai teismas civ. bylą turi sustabdyti ir tą aplinkybę perduoti prokuratūrai kaip del bylininko atsikirtimo — exceptio praejudicii — taip ir savo iniciatyva — ex officio judicis.

b) Kai vienkart iškeliama baudžiamoji byla ir atskirai civ. byla del nuostolių, kylančių iš to nusikaltimo, arba kai civ. byla atskirai iškeliama civ. teisme del nuostolių, kylančių iš nusikalstamojo darbo, del kurio baudž. byla dar nėra pasibaigus, tai Civ. Proc. Įst. 6 str. „civilinis teismas sprendžia bylą neanksčiau, kaip užsibaigia baudž. byla del to dalyko, iš kurio kyla ieškinys". Tuo pačiu įstatymu (o taip pat ir Baudž. Proc. 7 str.) civ. teismas gali išspręsti bylą, nelaukdamas baudžiamojo teismo sprendimo, kai ieškovas pristato įrodymų, kad baudžiamoji byla sustabdyta del kaltinamojo psichinės ligos, arba del jo dingimo; jeigu baudž. byla negali

būti iškelta, arba negali pasibaigti, tai nukentėjusiam lieka tik vienas kelias — nuostolių ieškoti civ. teisme. Savaime suprantama, kad civ. byla turi būti vėl sustabdyta, kol ji dar nebaigta, jeigu baudž. byla atnaujinta, atkritus aukščiau išvardintoms kliūtims. Ši rezerva taip pat išreikšta Civ. Proc. Įst. 6 str.

c) Kai baudž. byla jau išspręsta ir civiliniam teismui pristatomas baudž. teismo sprendimas, tai šis atsitikimas jau sutampa su pagrindiniu šio rašinio klausimu: kokią reikšmę turi baudž. teismo sprendimas civilinėj byloje ir kiek jis yra privalomas civiliniam teismui?

III. **Baudžiamojo teismo sprendimo privalomumas civ. teismui.**

Jau aukščiau buvo nurodyta į baudžiamojo sprendimo prejudicialumo reikšmę. Bet ar jis visas yra privalomas civ. teismui, ar tik dalis ir kokia, būtent? Ar civ. teismas visiškai suvaržomas baudžiamojo sprendimo, arba jam dar lieka laisva iniciatyva, svarstant bylos aplinkybes, kurios baudžiamojo teismo jau išspręstos?

Iš aukščiau padarytų premisų paaiškėjo įstatymo mintis, kad ten, kur baudžiamasis teismas pasisakė savo kompetencijos ribose, neturėtų būti kitos nuomonės ir civ. teismas, kuris tose ribose jau turėtų vadovautis baudžiamojo teismo sprendimo išvadomis. Bendrą atsakymą į visus čia nurodytus klausimus duoda Baudž. Proc. Įst. 30 str., kuris taip skamba: „Galutinis baudžiamojo teismo sprendimas klausimais: ar įvyko nusikalstamasis darbas, ar yra padaręs jį kaltinamasis ir koks (kokio pobūdžio) tas darbas, yra privalomas civ. teismui, kada jis sprendžia to paties darbo, kuris buvo nagrinėjamas baudž. byloje, civilines pasekmes“.

Šiuo įstatymo straipsniu aiškiai nustatytos ribos tarp baudžiamojo ir civilinio teismo kompetencijos: baudžiamam teismui priklauso visas *nusikalstamojo darbo fakto ir kaltinamojo vaidmens tame darbe* išaiškinimas, ir jo išvados šiose ribose civiliniam teismui yra privalomos; gi civilnis teismas turi apsiriboti išnagrinėjimu to nusikalstamojo darbo vien tik *„civi-*

linių padarinių". Civiliniam teismui yra privaloma baudžiamojo teismo sprendimo ne rezoliutyvinė dalis (kuri kalba apie nubaudimą arba išteisinimą), o tik ta dalis, kur teismas daro savo išvadas del paties nusikalstamojo darbo buvimo ar nebuvimo ir ar yra kaltinamasis tą darbą padaręs. Šiose ribose civ. teismas, be abejo, lieka jau suvaržytas, bet pačias „civilines pasekmes" jis sprendžia laisvai. Iš nurodyto bendro principo reikia padaryti dar viena išvada, būtent ta, kad civilinis teismas turi priimti baudžiamojo teismo išvadas del nusikalstamojo darbo buvimo ar nebuvimo ir del kaltinamojo vaidmens tame darbe, bet ten, kur baudžiamasis teismas del šių dalykų nepasisako, tai pats civilinis teismas turi teisę šiuos dalykus išspręsti. Šitą mintį dar labiau sustiprina jau nurodyti Proc. Įst. 6 str. ir Baudž. Proc. Įst. 7 str., kad civilinis teismas gali išspręsti bylą, nelaukdamas baudžiamojo teismo sprendimo. Kadangi tais atvejais teismui reikia padaryti savo išvadas del baudžiamųjų aplinkybių, nuo kurių pareina civilinės pasekmės, o tos aplinkybės baudžiamojo teismo dar nėra išaiškintos, tai savaime suprantama, kad civilinis teismas gali pats tuos klausimus išžiūrėti ir padaryti del jų savo išvadas. Tos išvados, žinoma, nebus privalomos baudžiamam teismui, kuris, atnaujinus baudž. bylą, turės išspręsti kaltinamojo kaltę.

Išžiūrėkime dabar atskirai, kaip atsiliepia civilinei bylai baudžiamojo teismo sprendimai savo turiniu; baudžiamasis teismas gali: a) kaltinamąjį *nubausti;* b) *išteisinti;* c) *atleisti nuo teismo* ir d) bylą *nutraukti.*

Ad a. (Kada baudž. teismas kaltinamąjį nubaudžia).

Savaime suprantama, kad baudžiamasis teismas, kai kaltinamąjį nubaudžia, tai kartu pripažįsta, kad ir pats nusikalstamasis darbas yra įvykęs ir kad tą darbą yra padaręs kaltinamasis. Einant aukščiau išdėstytu principu, baudžiamojo teismo sprendimas civiliniam teismui yra privalomas, ir tie faktai negali būti antrą kartą sprendžiami civ. teisme. Jeigu, pav., baudž. teismas nubaudė kaltinamąjį už dokumento suklastojimą, tai civilinis teismas tokį dokumentą be jokių tikrinimų turi išmesti iš įrodymų skaičiaus. Baudžiamajam teismui nustačius nusik. darbo įvykį ir jo kaltininką, civil. teismui be-

lieka nustatyti to darbo pasekmes (žalą ar nuostolius) ir jų didumą.

Reikia pastebėti, kad kalbant apie baudžiamojo teismo sprendimą čia turima galvoj neskundžiamas (įsiteisėjęs), o ne neįsiteisėjęs sprendimas, kuris dar galėtų būti pakeistas, arba koks nutarimas, nes tik apie galutinį sprendimą, o ne apie ką kita, kalba Baudž. Proc. Įst. 30 str. aiškus tekstas. Del šios priežasties negalima sutikti su Vyriausiojo Tribunolo išvada (c. 6/1928 m. Kosto Linkevičiaus byloje su Šaukėnų žemės ūkio draugija), jog civilinis teismas turįs skaitytis su baudžiamojo teismo nustatytais faktais net rengiamoje stadijoje, kaip, pav., nutarimas nutraukti bylą del plėšimo kaltininkų nesuradimo, iš ko civ. teismas turėtų padaryti išvadą, jog plėšimo faktas yra buvęs, bet kaltininkai nesurasti. Ši išvada kritikuotina todel, kad galutiniu sprendimu baudžiamasis teismas gali prieiti kitą išvadą ir del paties plėšimo fakto.

Reikėtų dar atkreipti dėmesį į tai, kaip veikia civ. bylą nubaudimas nusikalstamojo darbo bendrininkų. Pagal X t. I d. 648—652 str. str. nuostoliai atlyginami ne solidariai, bet *lygiai* iš kiekvieno, o neišsigalinčio dalis suskirstoma tarp kitų kaltininkų; jeigu tarp jų nebuvo ankstyvesnio susitarimo, tai stengiamasi teisti pagal kiekvieno asmens vaidmenį nusikaltimo padaryme, o negalint to tikrai išaiškinti, atiteisiama lygiai. *Užnemunėj* specialinių nuostatų šiuo reikalu nėra, bet rusų Senatas (Bendr. Susirink. 1909/27, civ. 1910/39 ir 1902/53) šiuo atžvilgiu taikė *solidarumo* principą, išeidamas iš bendrininkavimo esmės, nes jeigu nusikaltimas buvo padarytas visų bendrai, tai kiekvienas yra *viso* nusikaltimo kaltininkas ir turi atsakyti už *visą* žalą, ir del to negalima skaldyti civilinės atsakomybės. Šia proga reikia nurodyti, kad anksčiau tas pats Senatas laikėsi kitos interpretacijos ir taikė Užnemunei principus, išreikštus X t. I d. (pav., Bendr. Susir. 1892/45).

Ad b. Pažiūrėsim kitą baudžiamojo sprendimo eventualumą: *išteisinimą.*

Čia, bendrai imant, veikia Baudž. Proc. Įst. 31 str., kuris taip skamba: „Civilinis ieškinys del atlyginimo žalos ir nuostolių, padarytų kaltinamojo darbu, gali būti jam iškeltas, kad ir nebūtų tas darbas pripažintas nusikalstamuoju arba nebūtų jis juo pakaltintas". Jį atitinka Civ. Proc. Įst. 7 str., kurio

turinys yra toks: „Ieškovas nenustoja teisės ieškoti civ. teisme, nors baudžiamojo teismo sprendimu kaltinamasis ir nebūtų pripažintas kaltas, jeigu iš šio veiksmo ieškovui kilo nuostolių ar žalos“.

Šie nuostatai yra labai tikslūs ir neprieštarauja prejudicialumo institucijai, o taip pat nesudaro kolizijų pavojaus. Iš cituotų straipsnių reikia padaryti tokia išvada, kad civ. teismas civ. atsakomybės ribose turi išaiškinti atsakovo atsakingumą už įvykusį veiksmą *pagal civilinius įstatymus,* bet a contrario reikia suprasti, kad jeigu baudžiam. teismas pripažįsta patį veiksmą nebuvusį, tai civ. teismas negali jo pripažinti. Vadinasi, civ. teismas gali atiteisti iš atsakovo tik tada, kai baudž. teismas visiškai nėra pasisakęs del paties veiksmo, iš kurio kilo nuostoliai, arba pripažino tokio veiksmo buvimą, nors del kurios priežasties kaltinamąjį išteisino. Tas pat yra ir tada, kai baudž. teismas pripažįsta, jog nusikaltimo įvykis buvo, bet kaltinamasis jame nedalyvavo. Tokia išvada civ. teismui privaloma ir negalima civ. byloje iš naujo įrodinėti atsakovo dalyvavimą nusikalstamam darbe.

Plačiai žiūrint, reikia prieiti išvadą, kad kaltinamojo išteisinimas pirmoj eilėj yra jo, taip sakant, badžiamoji reabilitacija, bet tai anaiptol nereiškia, kad tuo pačiu kaltinamasis atleidžiamas ir nuo civ. atsakomybės, nes ši apima daug didesnį plotą negu baudžiamoji atsakomybė. Civilinė atsakomybė atsiranda ne tik del sąmoningo teisės peržengimo (dolus), bet labai dažnai del neatsargumo ir nerūpestingumo (culpa). Ši atsakomybė smulkiai nustatyta X į t. I d. 684 str. ir tol. ir Napoleono Kodekso 1383 str. ir t.. Civilinės atsakomybės nėra, jei veiksmas buvo atsitiktinis. (Čia reikia nurodyti į tai, kad rusų Senatas laikydavo privaloma civ. teismui baudžiamojo teismo išvadą, kad veiksmams, iš kurio yra kilę nuostoliai, buvęs atsitiktinis — c. 76/529, 75/121, 1908/80).

Del šios priežasties suprantama, kad nors kaltinamasis ir išeitų teisus baudžiamoj byloj, vis delto nukentėjusiam lieka civilinės bylos kelias, nes atsakovas (buv. kaltinamasis) kaip tik gali būti pripažintas atsakingu už padarytus nuostolius.

Jeigu pats nusikalstamasis veiksmas baudžiamojo teismo buvo pripažintas neįvykusiu, tai civilinis teismas nebegali ati-

teisti nuostolių už tą nebūtą veiksmą, kai šis veiksmas dedamas ieškinio pagrindan. Jeigu baudž. teismas pripažįsta sprendime, jog veiksmas yra buvęs, bet kaltinamasis jame visai nedalyvavęs, tai civ. teismas negali atiteisti nuostolių iš to kaltinamojo, kai nusikalstomasis veiksmas sudaro ieškinio pagrindą. Jeigu baudž. teismas kaltinamąjį išteisina, radęs, kad baudžiamais įstatymais jis yra nebaudžiamas, t. y. jo veiksmas nesudaro nusik. darbo, arba asmuo negali būti pakaltinamas (del mažų metų, proto ligos, būtino apsiginimo ir pan.), tai civilinė atsakomybė lieka civilinio teismo svarstymo objektu civilinių įstatymų numatytos atsakomybės ribose.

Ad c. ir d. Kai baudž teismas kaltinamąjį atleidžia nuo teismo del teisėtų įstatymo numatytų priežasčių, (B. Pr. 16 str.), arba kai baudž. byla nutraukiama ligi teismo del tokių pat priežasčių ar del įrodymų stokos, tai civilinis teismas lieka nesuvaržytas baudžiamo teismo nutarimu.

Baudž. Proc. Įst. 16 str. taip sako: „Byla del kaltinamojo baudž. atsakomybės negali būti keliama, o iškeltoji turi būti *nutraukta:* 1) kaltinamajam mirus, 2) išėjus pasenėjimo laikui, 3) kaltinamajam susitaikinus su nuskriaustuoju įstatymo nurodytais atsitikimais, 4) išleidus amnestijos įstatymą, 5) jeigu nepilnametis nuo 10 ligi 17 metų, teismo nutarimu ar sprendimu atiduotas į drausmės auklėjamąją įstaigą, yra kaltinamas nusik. darbu, kurį jis yra padaręs prieš patekdamas į minėtą įstaigą, arba būdamas pačioj įstaigoj, arba pabėgęs iš jos, arba būdamas atleistas atostogų, ir jei toks nepilnametis už tą nusik. darbą, einant įstatymu, negali būti nubaustas smarkiau, kaip atidavimu į drausmės auklėjamąją įstaigą.

Visais šiais atvejais civ. teismas laisvai vertina faktus ir bylos aplinkybes. Kaltinamajam mirus, už nuostolius turi atsakyti jo įpėdiniai. Kai del *pasenėjimo,* tai civiliniam ieškiniui turi būti taikomi civilinės teisės įsisenėjimo terminai (rusų Senato b. 76/2, 91/25, 76/237), kadangi spręsdamas civilinį ieškinį teismas turi vadovautis tik civiliniais įstatymais. *Susitaikinus* kaltinamasis atleidžiamas ne tik nuo baudžiamosios, bet ir nuo civilinės atsakomybės, jeigu nukentėjęs asmuo nepasiliko sau civilinio ieškinio teisės (Baudž. Proc. Įst. 20 str.). Jeigu baudž.

byla nutraukiama del *amnestijos* ar aukščiau pažymėtu 5 punkte atsitikimu, tai civil. ieškinys sprendžiamas civil. teismo, jei baudž. teismas nesprendė jo, eidamas B. Pr. 17 str.

IV. **Pabaiga.**

Pabaigoje reikėtų dar keliais žodžiais nurodyti į tai, ***kokios įtakos civ. bylos sprendimui turi civ. ieškinio pareiškimas baudž. byloj.***

Einant *res iudicata* principu, negalima dar kartą kelti civ. bylos del padarytų nusikalstamuoju darbu nuostolių, jeigu toks ieškinys baudžiamojo teismo jau buvo *išspręstas,* vis tiek ar buvo patenkintas ar atmestas. Bet ieškovas baudž. byloje gali atsisakyti nuo ieškinio, kol sprendimas dar nepadarytas, palikdamas sau teisę ieškoti nuostolių civ. byloje. Jeigu byla nutraukiama Baudž. Proc. Įst. 16 str. numatytais atsitikimais, tai jau iškeltieji baudž. teisme ieškiniai išsprendžiami to paties baudž. teismo (Baudž. Proc. Įst. 17 str.), o jeigu baudž. byla nutraukiama dar neiškėlus civ. ieškinio baudžiamąja tvarka, tai ieškinys tegali būti iškeltas tik civiliniame teisme (ten pat 18 str.). Visais atvejais, kada baudž. byla nutraukiama rengiamoje stadijoje, civ. ieškinys sprendžiamas tik civ. teismo. Jeigu baudž. teismas palieka civ. ieškinį nesvarstytą, tai galima jis kelti iš naujo civ. teisme; šiuo atžvilgiu rusų Senatas laikėsi tos pažiūros (c. 73/125, 73/1383), kad ieškovas neturi teisės atnaujinti ieškinį civ. teisme, jeigu savo laiku nebuvo apskundęs baudž. teismo sprendimo, kuriuo civ. ieškinys buvo paliktas nesvarstytas; jeigu gi jis tą sprendimą buvo apskundęs, ir aukštesnioji instancija jį patvirtino, tai tada jis turi teisę ieškoti savo nuostolių civ. keliu.

Pagaliau, reikia nurodyti dar į baudžiamojo teismo sprendimo reikšmę Baudž. Proc. Įst. 780—784 str. numatytoms pasekmėms. Einant šiais straipsniais išteisintas kaltinamasis turi teisę reikalauti atlyginimo už žalą ir nuostolius, padarytus jam neteisiu patraukimu tieson, iš asmens, kuris, nebūdamas byloje nukentėjęs, vis delto kaltino, o iš nukentėjusio asmens galima reikalauti tokio atlyginimo tik tada, kai teismas bus pripažinęs, kad jis buvo kaltinęs nesąžiningai, „iškreipęs įvykio aplin-

kybes, melavęs arba kitus prikalbinėjęs meluoti, arba griebęsis kitokių neteisėtų arba smerktinų priemonių". Išteisintas kaltinamasis gali reikalauti atlyginimo ir iš asmenų, dariusių kvotą arba tardymą, ir iš prokuroro, jei tik gali įrodyti, kad jie veikė šališkai, spausdami be teisėto pagrindo, ir apskritai nesąžiningai. Rusų Senatas (c. 1900/82) buvo išaiškinęs, kad išteisintas kaltinamasis, kurs nepasinaudojo savo teise reikalauti baudžiamoj byloje atlyginimo už bylos vedimą, gali to reikalauti civ. tvarka ir įrodinėti kaltintojo nesąžiningumą, jeigu baudž. teismas šio klausimo nebuvo lietęs.

L. Volovickis.

Įsisenėjimo novelė.

Jau apie 3 metus veikia pas mus naujas „įgijimo įsisenėjusiu valdymu nekilnojamojo turto nuosavybės teisės pripažinimo“ įstatymas (Vyr. Žin. Nr. 332).

Naujas įstatymas papildė veikusį dar Rusijoje dėsnį. Visiems žinoma, kad rusų įstatymuose nebuvo juridinių normų, tvarkančių pripažinimą nuosavybės teisės įsisenėjusiu valdymu: tokioms byloms buvo taikoma apsaugos tvarka, einant Civ. Proc. Įst. 9 str. ir rusų Senato praktika (1901/46, 1872/792).

Tokia praktika buvo ir pas mus iki 1930 m. liepos mėn. 14 d., ir reikia pasakyti, kad ji nesukūrė tinkamos tvarkos. Šioje srity gyvenimas parodė rimtų trūkumų. Čia mes kalbame tiktai apie tą Lietuvos dalį, kurią sudaro buvusios Kauno ir Vilniaus gubernijos, nes Užnemunėje veikia Napoleono Kodeksas, kuriuo nustatyta 30 metų bendras įsisenėjimas ir kitos reikalingos įsisenėjimui sąlygos (sąžiningumas ir teisėtumas).

Praktika reikalavo tokių sąlygų:

1) Vietinis apžiūrėjimas žemės sklypo, trobesių ir kt., daromas teisėjo, dalyvaujant matininkui, kurs padaro planą.

2) Klausinėjimas liudytojų ir apylinkės žmonių, kurie turėjo parodyti „in natura“ nekilnojamąjį turtą, apie kurį buvo rašęs prašytojas, o taip pat nurodyti: kada ir kokiu būdu prasidėjo valdymas, kaip prašytojas valdė tą turtą — ar kaip savininkas, ar kaip nuomininkas; kiek metų valdė (ne mažiau kaip 10 metų); ar buvo keliamas koks ginčas del turto? Turėdamas teigiamų žinių, sąryšy su kitais neformaliniais dokumentais (pavyzdž., įgijo turtą naminiu aktu), teismas sprendžia nuosavybės teisių pripažinimo klausimą.

3) Kad būtų apsaugoti trečiųjų asmenų interesai, leista dalyvauti visiems suinteresuotiems asmenims, visuomenės draugijoms ir valdžiai.

4) Rinkimas visokių žinių teismuose del neginčijamojo valdymo žemės nuosavybės teisėmis ir Vyr. Notaro pažymėjimas apie draudimus, uždėtus tam turtui. Del pažymėjimo reikia pasakyti, kad jis būdavo visiškai bergždžias, kadangi Vyr. Notaras atsakydavo trafaretiškai, kad tokio ir tokio asmens turtas rejestruose nesurastas.

Kai del kitų davinių, pavyzdž. del 3-jų asmenų teisių, tai šis dalykas faktinai nebuvo vykdomas, nes byla buvo keliama nevieša tvaka ir todel niekas nežinojo apie iškeltą bylą; o savininkas, sužinojęs apie tai „post factum", galėjo kelti tik ieškinį del panaikinimo „įsisenėjimo akto".

Tokia tvarka buvo ir pas mus. Mūsų taikos teisėjai paprastai tik išklausinėdavo liudytojus, dažniausiai be priesaikos, o apylinkės žmonių visai neklausinėdavo. Tuo būdu viskas buvo sprendžiama paskubomis, liudytojų parodymais, kad prašytojas esąs išvaldęs nuosavybės teisėmis nurodytą nekilnojamąjį turtą daugiau kaip 10 metų be pertraukos ir ginčo (X t. 1 d. 533 ir 565 str.).

Taikos Teisėjai net nevykdavo vieton, nereikalaudavo iš prašytojo nei planų, nei kokių dokumentų, o žemės sienos būdavo nurodomos tik liudytojų.

Atsitikdavo taip, kad pakakdavo liudytojams patvirtinti faktą ir prašytojas, sumokėjęs mokesčius, tapdavo žemės savininku. Vyr. Notaras be jokių kliūčių atžymėdavo naują savininką pripažinimo rejestre, o valsčiaus ar miesto savivaldybės — savo knygose. Juridinė ir moralinė bylos pusė neįeidavo į teisėjo uždavinius; iš jo pusės nebuvo daroma jokių bandymų nustatyti valdymo teisėtumą, t. y. surasti tinkamą valdymo „titulą".

Rusų Senato praktika labai plačiai aiškina įgijimo įsisenėjimą ir savo sprendimuose pasisako šiuo klausimu ta prasme, kad ne tik neteisingas, bet ir nesąžiningas, išvaldymas per 10 metų tampąs teisėta nuosavybe (1880/19, 1873/1724, 1882/56, 1878/47, 1884/107 ir X t. 1 d. 533, 557—560, 567 str.).

Toks valdytojas, kad ir nusimanė valdąs turtą be teisėto titulo, bet jei veikdavo, kaip savininkas, „cum animo domini", tai įgydavo nuosavybės teisę.

Rusų praktika žiūrėdavo daugiau interesų valdytojo be teisėto titulo, negu savininko, turinčio dokumentus; teisėtam savininkui sunkiau buvo įrodyti įsisenėjimo pertrauką ir savo nuosavybę, kas galima matyti iš Senato sprendimų 1906/42. 1896/31 ir 1884/107, kurių esmė yra ta, kad nuosavybės teisė įgyjama ne kokiu teisėtu aktu, teisingais pamatais ir sąžiningu valdymu, bet tik nustatyto laiko dėka. Prof. Dernburg'as sako, kad „laikas kreipia valdymą į nuosavybę" (t. 1, d. 2, 126 pusl.).

Tuo tarpu tikras savininkas, už kurio nugaros pasitvirtino įsisenėjimo valdytojas, apie ką savininkas ir nesapnavo, galėjo apginti savo teises tik ieškinio keliu, o tokia byla reikalauja didelių išlaidų ir trunka ilgą laiką, nes savininkui reikia pristatyti tvirtinius dokumentus, kurie gali konstatuoti jo nuosavybės teises, arba įkeitimo aktą, pertraukiantį įsisenėjimą, ir, bendrai tariant, jam reikia įrodyti, kad nors jis ir nebuvo namie, bet turėjo įrodymus, kad turtas priklauso jam nuosavybės teisėmis.

Kuo vadovavosi Senatas, aiškindamas aukščiau nurodyta prasme faktinojo valdytojo teises, sunku suprasti. Prof. Sinaiskis apie tokią tvarką sako, kad, girdi, „įsisenėjimas reikalingas civilinio gyvenimo interesams, kuriuos jis stiprina" (Sinaiskis, Civ. teisės kursas, 1 d. 171 pusl.).

Mūsų gi manymu, tokia tvarka gali atvesti į visišką neteisėtumą, nes neteisėta niekuomet negali pasidaryti teisėta. Šiaip ar taip, Senatas vadovavosi nemoraliniais pagrindais ir ne juridinėmis normomis, nes, manau, neteisingesnės institucijos, kaip įsisenėjimas, nėra ir negali būti. Negalima pripažinti svetimą žmogų savininku tik „beati possidentes" principo pagrindais.

Gera būtų, jei savininkas sužinotų savo laiku apie savo turto užgrobimą, bet iš tikrųjų jis, nieko nežinodamas, niekuomet negalėdavo padaryti atitinkamų žygių; atvirkščiai, įsisenėjimo valdytojas, atsitiktinai tapęs valdytoju, valdo svetimą turtą pilnu tempu, eksploatuoja jį, kaip nori, darydamas skolas, įkeisdamas turtą ir t. t.

Tuo būdu savininkas, net išlošęs bylą, gaudavo tiktai nualintą savo žemę ir apsunkintą skolomis. Taip elgdavosi svetimo turto valdytojai, savininkams nėsant.

II.

Pradžioj nurodytoji įsisenėjimo novelė yra „sui generis" įstatymas. Jis mėgina sutraukti į vieną vietą du procesu — teisių patvirtinimą įsisenėjusiu valdymu ir įpėdinystės teisių patvirtinimą (§§ 4, 16), ir, be to, leidžia įstoti bylon ne tik įpėdiniams, bet ir visiems turto pretendentams, reiškiantiems protestą prieš prašytojo teises (§§ 12, 8).

Be to, įstatymas suteikia pretendentams teisę atskirai iškelti ieškinį savoms teisėms apginti (§ 14), bet toks pretendentas veikia savarankiškai, o ne kaip tretysis asmuo procese. Šiame atveyje byla turi būti sustabdyta, iki ginčo byla baigsis.

Visos tokios rūšies bylos priklauso Taikos Teisėjui, kurio nuovadoj yra turtas. Kyla klausimas: kuria tvarka eina byla— apsaugos ar ginčo?

Iš pirmo pažiūrėjimo rodosi, kad byla keliama apsaugos tvarka (§§ 1—3); teisėjas rašo ne sprendimą, bet nutarimą (§§ 16, 17, 18). Tačiau teisėjas priima prašymus ir iš įpėdinių, kurie dar nėra pasitvirtinę savo įpėdinystės teisių, ir iš pašalinių turto pretendentų (§4, 7, 12).

Teisėjas klausia ne tik prašytojo liudytojus, bet ir anksčiau minėtų pretendentų liudytojus, kurių parodymai, be abejo, turi įtakos teisėjo nutarimui.

Be to, teisėjas šiose bylose reiškia savo „iniciatyvą", būtent: ieško asmenis, suinteresuotus tuo turtu (§ 8 p. 4), duodamas jiems nuo 1 iki 3 mėnesių laiko prieštaravimams pareikšti (§ 10), siunčia skelbimus savininkui arba jo įpėdiniams (jeigu jų gyvenamosios vietos yra žinomos), visiems gretimųjų žemių valdytojams ir savivaldybėms (§ 9). Įpėdiniai gali prašyti teisėją pripažinti jiems įpėdinystės dalis (§ 11); teisėjas savo nutarime skiria kiekvienam įpėdiniui apribotą dalį (§§ 15, 16).

Pirmiausiai teisėjas turi patikrinti prašytojo pareiškimą (§ 3), o pagaliau atsiklausia Vyr. Notarą arba atitinkamą ipotekos įstaigą, kas yra įrašytas pripažinimo aktų rejestruose arba ipotekos knygose prašyme nurodyto turto savininku ir kokie aktai buvo del to turto sudaryti per paskutinius 10 metų (§ 5).

Vadinasi, teisėjas šiose bylose veikia ne tik kaip teisėjas, bet ir kaip teismo tardytojas, kuris turi rasti atitinkamą savi-

ninką, o paskui, išaiškinęs, kad iš formalinės pusės byloje nėra apgaulės, išklausinėja prašytojo ir pretendentų nurodytus liudytojus ir tuos, kuriuos jis pats ras reikalo klausti (§ 6); esant reikalui, teisėjas vietoje apžiūri prašyme nurodytą turtą ir ten pat klausinėja apylinkės žmones.

Tiktai visus šituos veiksmus atlikęs, teisėjas rašo nutarimą pripažinti prašytojui nuosavybės teisę įsisenėjusiu valdymu, žinoma, jei bus tai įrodyta. Šis nutarimas turi lygią galią su notarų tvirtiniais aktais. Vyr. Notaras tokį nutarimą turi įrašyti į pripažinimo aktų rejestrus (§ 18).

Iš aukščiau išdėstyto matyti, kad nors kai kurie procesualiniai veiksmai primena ginčo procesą, bet vis delto byla pradėta ir baigiasi apsaugos tvarka, ir šioms byloms turi būt taikomi apsauginės tvarkos įstatymai.

III.

Aišku, kad naujas įstatymas patobulino šitą svarbią „instituciją“ — pripažinimą nuosavybės teisių įsisenėjusiu valdymu. Reikia įsidėmėti, kad Civ. Įst. (X t. 1 d.) reikalauja daug sąlygų nuosavybės teisei pripažinti, nes tokia teisė suteikia piliečiams amžiną nekiln. turto valdymą, naudojimą bei disponavimą ir ne tik žemės paviršium, bet ir jos gelmėmis (420, 424—431 str. str.), o mano manymu, ir ant to „oro rezervuaro“, kuris yra ant žemės sklypelio, kas turi reikšmės šiais laikais, oru skrajojimo gadynėj (nors apie tai teisės teorija dar nėra atsiliepus).

Nuosavybės teisei gauti dabar reikalaujami dokumentai, Vyr. Notaro patvirtinti, būtent: pirkimo-pardavimo aktai, dovanų aktai, testamentai ir pan. Šiuo gi atveju toks svarbus aktas galima įsigyti teisėjo nutarimu, surašytu tais pamatais, kad prašytojas, neturėdamas dokumentų, įsigyja nuosavybės teisę, neatvykus tikram savininkui, t. y. žmogui, kuris neparodė tinkamo dėmesio ir atsargumo savo teisėms apsaugoti, arba kuris negalėjo jų įrodyti del išorinių priežasčių, būtent: nelaisvės, gyvenimo Sovietų Rusijoj, sunkios ligos ir t. t.

Pirmiau toks užgrobimas buvo labai lengvas, reikėjo tik tylėti, mokėti mokesčius ir valdyti turtą 10 metų ir viskas. Nauja tvarka apsunkino tokį nuosavybės teisių pripažinimą. Naujas įstatymas visų pirma stengiasi surasti savininką, kuriam priklausė turtas (§ 1) ir kuris turėjo teisėtą valdymo ti-

tulą, gal būt, ir tą patį įsisenėjimą („jus representationis" leidžiamas ir čia § 4, 2 p.).

Įstatymas reikalauja įrodymų (§ 3), nes, reikia manyti, principe neleidžia, kad žemė ore kybotų, arba būtų „res nullius". Suradęs tokį asmenį, teisėjas veikia pagal §§ 15, 16, o paskui, jei nėra klausimo del patvirtinimo įpėdinystės teisių, ieško pašalinių asmenų, kuriems duoda lygias teises su prašytoju.

Toliau. Teisėjas savo skelbime įstaigoms ir privatiniams asmenims nurodo prašytojo vardą ir pavardę; todel jis negali dabar slaptai pasisavinti svetimą turtą (§ 7, 8). Žodžiu, teismas iš pradžių ieško turto subjektą-savininką, paskui nurodo objekto (turto) tapatybę ir po to reikalauja davinių valdymui įrodyti. Dabar yra pakankamai laiko surinkti visas žinias, nes tokios bylos trunka ne mažiau kaip 3—6 mėnesius. Anksčiau gi šita procedūra baigdavos per 2—3 savaites.

Galima pasakyti, kad naujas įstatymas pažadino teisėją iš ilgo miego ir privertė jį imti „iniciatyvą" į savo rankas ir tvirtai veikti, ieškant savininko.

Pirma buvo galima paslėpti žemę „pod sukno", o dabar tai visai negalimas dalykas, nes apie tai paskelbiama „urbi et orbi", ir todel apgaulingai tvarkai atėjo galas.

Naujas įstatymas, be to, suteikia prašytojams didelį palengvinimą mokesčių mokėjimo atžvilgiu. Pagal įst. § 17, nutarimai, padaryti paduotais ligi 1934 m. sausio mėn. 1 d. prašymais, nuo pripažinimo mokesčio atleidžiami. Vadinasi, nuo 1934 m. sausio mėn. 1 d. reikės mokėti. „Caveant Consules"!

IV.

Tačiau tarp teigiamųjų dalykų naujame įstatyme yra ir trūkumų.

Žinoma, negalima nesveikinti teisėjo iniciatyvos, bet tiktai iki kurio laipsnio. Manau, negalima palikti teisėjui laisvės su priesaika arba priesaikos klausti liudytojus. Naujam įstatyme, deja, nėra pasakyta apie priesaiką (§ 6); tai yra, gal būt, teisėjo „prerogatyva".

Mano manymu, reikia klausti liudytojus visada su priesaika, kaip ir dabar praktikuoja kai kurie teisėjai, kadangi tai yra

vienintelė teisybės garantija, nes procesas ikišiol nėra davęs mums nieko tvirtesnio už priesaiką.

Pagaliau sakoma, „reikalui esant teisėjas apžiūri turtą vietoje ir kvočia apylinkės žmones" (Civ. Proc. Įst. 412—437 str.).

Yra gera, kad teisėjas gali klausti liudytojus savo nuožiūra, bet daryti ar nedaryti vietos apžiūrėjimo ir kvotos, tai tokios alternatyvos rekomenduoti negalima, nes vietos apžiūrėjimas yra būtinai reikalingas ir net su žinovais, t. y. specialistais (Civ. Proc. Įst. 119—124[3] str. ir 507—533).

Kai del apylinkės žmonių, kurie turi būti išklausinėti su priesaika (Civ. Proc. Įst. 436 str.), tai reikia tatai padaryti pačioj vietoj, kaip pasakyta Civ. Proc. 412—437 str. Iš šių straipsnių matyti, kad apylinkės žmonių klausinėjimas yra kaip ir mažas apygardos teismas su prisiekusiais sprendėjais, kur kiekvienas gerai žino savo kaimynus ir tą žemės sklypelį, kurį valdo prašytojas. Todel ši tvarka yra geresnė už gryną kanceliarinę tvarką, nurodytą naujame įstatyme: išsiuntinėti visiems skelbimus ir pranešimus, laukti atsakymų iš įstaigų ir privatinių asmenų, laukti rezultato 2—3 mėnesius ir daryti atitinkamų žygių. Aišku, kad kvotos procesas yra patogesnis.

Manau, kad, nekeičiant naujo įstatymo, galima būtų išleisti instrukciją, kaip teisėjai turėtų vienodai taikyti tą įstatymą, kuris, reikia pasakyti, yra laiku išleistas, yra sąžiningas, gyvenimiškas ir teisingas.

Deja, mes dar negalėjom susipažinti su Vyr. Tribunolo praktika šiuo klausimu (jei Tribunolui jau teko pasisakyti).

Bet del šio klausimo galima ir padiskutuoti: tą tikslą turėdamas ir rašiau šį straipsnelį.

L. Ivanenka.

Neteisiai patrauktųjų tieson atlyginimas.

Mūsų jaunoje teisės spaudoje šis klausimas ikišiol dar nebuvo keliamas. Noriu čia šį didelį ir svarbų valstybės gyvenime reikalą kol kas tik iškelti ir tik šiek tiek paliesti.

Žinomas teisininkas ir advokatas O. Gruzenbergas, kalbėdamas apie įvairias rengiamojo tardymo sistemas (kur leidžiama ir kur neleidžiama gynyba), yra pasakęs, kad pilietis, kuris per klaidą, be kaltės, buvo patrauktas tieson, vėliau kad ir išteisintas, visada del to daugiau ar mažiau nukenčia morališkai ir materiališkai ir turi teisę klausti: „už ką gi mane sulamdė teisingumo mašina?“ „Gera būti išteisintam — sako jis kitoje vietoje — bet dar geriau — nebūti be reikalo pasodintam kaltinamųjų suolan“. Be jokių aiškinimų kiekvienam sveikos teisinės sąmonės žmogui tai visiškai suprantama.

Kad teisėjai, kaip visi žmonės, gali klysti, netenka abejoti. Gali teismo sprendimu būt nubaustas ir visiškai nekaltas ir, dar dažniau, del klaidingo įtarimo patrautas kaltinamuoju. Kas turi bent materialinius nuostolius atlyginti? — Be abejo, teisinėje valstybėje, kur piliečio asmuo branginamas ir saugojamas, ta prievolė tenka valstybei, jeigu, žinoma, nepasirodytų, kad čia buvo pasireiškus atskiro asmens ar kurio teismo organo pikta valia ar apsileidimas.

Mūsų išleistuose įstatymuose ši idėją kol kas dar nėra pasireiškusi. O ką randame šiuo reikalu mūsų paveldėtuose buv. Rusijos įstatymuose? Nors, atsižvelgiant į Europos valstybių pavyzdžius, prieškarinėje Rusijoje apie tai jau seniai, pradedant tuoj po teismų reformos, teisininkų tarpe buvo kalbama, o specialinėse komisijose ir įstatymų sumanymai buvo svarstomi (pav., 1900 m.), tačiau aiškaus pamato veikiančiuose

įstatymuose del to nebuvo. Atlyginimo institucijos, duodančios piliečiui teisę reikalauti sau iš valstybės iždo grąžinti be kaltės kilusius nuostolius, dar nebuvo. Tai buvo daroma kas kart išimties keliu, atskirais valstybės galvos įsakymais.

Interesuojančiu mus dabar klausimu bendruose buv. rusų įstatymuose vis tik randame nemaža nuostatų, kuriais nuskriaustas pilietis galėjo savo įžeistas teises apginti. Tiesa, tai buvo ilgas ir nelengvas kelias, nes visų pirma, keliant valstybės tarnautojui bylą, reikėjo gauti jo vyresnybės sutikimą. Bet dar sunkiau įrodyti teismo klaidą ir gauti iš valstybės kompensaciją, ypač kada tokia teisė principe piliečiui įstatymu nepripažinta.

Civ. Įst. (X t. 1 d.) 677—681 str. str. numato tiek teisėjui, tiek šiaip valdininkui pabaudas ir prievolę atlyginti padarytą žalą; tai galima išvesti, be to, ir iš to pat Įst. 574 ir 684—688 str. str. — Civ. Proc. Įstatymo III knygos visas 2 skyrius kalba apie tokių valdininkų padarytų nuostolių išieškojimo procedūrą civiliniame teisme; čia 1331—1336 straipsniai liečia išimtinai teisingumo žinyba(„Apie nuostolių išieškojimą iš teisėjų, prokurorų ir kitų teismo žinybos valdininkų"). — Baudž. Proc. Įstatymas irgi deda pastangų be reikalo nukentėjusiam piliečiui grąžinti teises, atstatyti jo gerą vardą, duoti jam ieškoti nuostolių atlyginimo ir t. t. Tai matyt iš šio įstatymo 26, 32, 121, 780—784, 1110 ir kitų straipsnių (Čia 783 str. kaip tik numato tardytojo ir prokuroro kaltę, o 1110 str. — nukentėjusių valdininkų kompensaciją).

Ar šie įstatymai dabar veikia pas mus? Formalíai jie nėra panaikinti ir mūsų Konstitucijai, rodos, neprieštarauja, todel, einant Konst. 107 str., veikia. Tokia išvada reikėtų padaryti dar ir todel, kad Konst. 20 str. įsakmiai suteikia ir mūsų valstybės piliečiui teisę šaukti nuskriaudusį jį valdininką tieson ir reikalauti sau nuostolių atlyginimo. Pakeista tik skundo ar ieškinio kėlimo bei eigos tvarka (nebereikalingas valdininko vyresnybės sutikimas ir, einant mūsų teismų ir jų darbo sutv. 34 str., tai atliekama bendra tvarka). — Rusijoje veikęs Baudž. Stat. „Uloženije o nakazanijach ugolovnych i ispravitelnych", kur apie tai kalba 366—371 str. str. („O nepravosudii"), Lietuvoje, žinoma, nebeveikia, bet dabartinio Baudž. Statuto 675, 636 ir kiti straipsniai savo turiniu maždaug atitinka ano Sta-

tuto nurodytus straipsnius. Prof. N. Rozin'as savo straipsnyje: „O voznagraždenii lic, nevinno privlečionnych k ugolovnomu sudu" (Žurn. Min. Just. 1897 m. Nr. 9) smulkiai analizuoja atskirus atsitikimus, kada tarp valstybės ir jos piliečio susidaro tokie prievolės teisės santykiai, imant grynai teoretiškai ir juridiškai. Teismo sprendimas, kuriuo kaltinamasis išteisinamas, dar savaime tokios teisės išteisintajam neduoda, nes toks sprendimas dar nėra visiško nekaltumo įrodymas. Reikšdamas valstybei šią pretenziją, pilietis turi įrodyti, jog iškeltoje byloje ne tik nebuvo inkriminuojamo jam nusikalstamojo darbo, bet ir jokio kito, o jei buvo, tai, be abejo, kaltas yra kas kitas. Visais kitais atsitikimais, pasak prof. Rozin'o, negalima esą laikyti savęs nekaltai nukentėjusiu.

Mūsų kaimynai latviai dar irgi neturi šitokio įstatymo, bet jo reikalingumas jau jaučiamas, kaip tai rodo teismo praktika ir pats gyvenimas. Latvijos Teisingumo Ministerijos leidžiamajame žurnale: „Tieslietu Ministrijas Vēstnesis" (1927 m. Nr. 10/II) įdėtas šia tema L. Kantors'o straipsnis: „Atlidziba personam, kas bez vainas sauktas prie kriminalatbildibas". Autorius, pripažindamas, kad valstybė turinti atlyginti be kaltės patrauktam tieson ar nubaustam piliečiui nuostolius, ir kad šis svarbus klausimas reikią, kiek galima greičiau, išspręsti įstatymo keliu, sako, kad Latvijoje jau buvę atsitikimų, kad teismas nubaudęs nekaltus žmones. Atlyginimo problema, esą, turėtų būt sprendžiama prisilaikant ne baudžiamojo proceso, bet viešosios teisės pagrindinių nuostatų. Šios prievolės pagrindan reikią dėti visuotinio valstybės saugumo idėją ir „risque social". Jei valstybė aprūpina savo karius ir jų šeimas, paaukojusius gyvybę ar sveikatą, ginant tėvynę iš oro, tai kodel ji tokios pat prievolės neturėtų tiems savo piliečiams, kurie yra skaudžiai užgauti viduje del nenormalinio valstybės organų funkcianavimo?

Šia tema, manau, jau laikas ir mums domėtis.

V. Burkevičius.

Kritika, recenzijos ir bibliografija.

1. Georges Gurwitch. **L'idée du droit social.** *Nation et système du droit social. Histoire doctrinale depuis le XVII-e siècle jusqu'a la fin du XIX-e siècle. Préface de Louis Le Fur. Librairie du Recueil Sirey. Paris. 1932 m. (IX+710 p.) — Le temps présent et l'idée du droit social. Préface de Maxime Lewy. Librairie philosophique I. Vrin. Paris. 1932 m. (XVI +336 p.).*

Dvi aukščiau paminėtos Prof. Gurvičiaus knygos sudaro platų ir įdomų darbą, vertingą įnašą į naujųjų laikų teisės filosofiją. Galima pilnai sutikti su Prof. Le Fur nuomone, kuris sako, kad veikalas „fera date dans l'histoire de la pensée juridique".

Gerai pažindamas vokiečių ir prancūzų teisės filosofijos literatūrą, Gurvičius kuria savo orginalią socialinės teisės teoriją. Jo teorija yra griežtai priešinga bendrai, nuo romėnų laikų priimtai, teisės sąvokai, tačiau tuo pat metu joje paliečiami nauji teisės judėjimai, kad ją vargu galima palikti nuošaly, nepaminėjus. Galima (ir, mano nuomone, reikia) nesutikti su autoriaus pagrindine teorija, bet vis delto autoriaus surišimas jos su visa eile kitų teorijų, darnus ir logiškas pagrindinės idėjos išvystimas, aiškios išvados iš premisų, platus ir kūrybinis temos išplėtojimas verčia kiekvieną pastabų skaitytoją, net jeigu jis ir kitai mokslo kripčiai priklausytų, savo pasauližiūrą peržiūrėti, save kritiškai pervertinti ir arba ją pakeisti, arba dar labiau sustiprinti.

Gurvičius savo teorijos pagrinde, ypač kiek tai liečia teisės sąvoką, krypsta prie Petražickio psichologinės teorijos ir prie Hauriou institucijų teisės teorijos. Petražickiui kiekvienas žmogaus imperatyvinio - atributyvinio pobūdžio psichologinis pergyvenimas yra teisė, net jeigu tai būtų vaiko emocija (vaiko teisė) arba sergančiojo haliucinacija. Greta oficialinės tei-

sės, kuri remiasi valstybės valia, Petražickis pripažino neoficialinę teisę, intuityvinę teisę, kurios privalomoji jėga eina iš jos pačios, iš kiekvieno žmogaus įsivaizdavimų.

Bendrai sekdamas Petražickį, jis kartu su Hauriou teisės sąvoką riša su individualine psichologija. Privalomoji teisės jėga Hauriou eina iš „institucijų" (institucijas Gurvičius vadina „normatyviniais faktais"). Jeigu mes jo mokslą atpalaidosime nuo komplikuotos ir mažai įtikinančios metafizikos (Bergsono pakraipos), tai gausime jo mokslo tokius pagrindus: pats žmonių susijungimas į bendruomenę iškelia visą eilę normų. Šios normos įgauna privalomos jėgos iš objektyvaus fakto: bendruomenės buvimo. Pats bendruomenės buvimo faktas įkūnija tam tikrą teisingumo (Gerechtigkeit) ir vertės idėją ir turi apersonalinės reikšmės teisės normų pareinamumo nustatyme.

Gurvičius apibrėžia teisę *kaip pozityvinę* tvarką, kuri stengiasi tam tikroje socialinėj aplinkumoj per imperatyvines - atributyvines normas įgyvendinti *teisingumą,* ir privalomos jėgos įgyja iš normatyvinių faktų; toji tvarka tam tikrais atsitikimais leidžia prievartą sau įgyvendinti, bet prievartos momento gali kartais ir nebūti.

Iš teisės visumos Gurvičius išskiria, kaip tam tikrą teisės rūšį, „socialinę teisę". Socialinė teisė yra bendruomenės autonominė teisė, kuri objektyviniu būdu kiekvieną aktyvią visumą „integruoja". Šitoji teisė kyla betarpiškai iš bendruomenėj gyvenančios grupės savo vidaus gyvenimui reguliuoti, visiškai nepriklausomai nuo to, ar ji yra organizuota ar ne. Tačiau toji grupė del to netampa ypatingu subjektu, skirtingu nuo savo narių. Socialinio integralumo teisė kuria socialinę jėgą. Šitoji jėga nebūtinai yra surišta su prievarta; dažniausiai ji pasireiškia sąlygine prievarta, kurios galima išvengti, išeinant iš tam tikros grupės. Kartais šitoji jėga funkcionuoja be prievartos. Socialinė teisė savo pirminiame pasireiškime egzistuoja anksčiau prieš bet kokią bendruomenės organizaciją ir gali organizuotą formą įgyti, kai tam tikra bendruomenės grupė pasireiškia ne ierarchiniu viešpatavimo principu, bet kaip lygių bendradarbių draugija.

Socialinės teisės sritį Gurvičius *ypatingai išplėtė,* įvesdamas jon žymią bendrosios teisės dalį. Gurvičius skiria keturius socialinės teisės laipsnius: 1) gryna ir nepriklausoma teisė; čia

jis priskiria tarptautinę teisę, bažnyčios teisę, papročių teisę neorganizuotos tautinės bendruomenės ir ekonominę teisę; 2) gryna socialinė teisė, priklausanti valstybės globos (tai atskirų privatinių grupių vidaus teisė ir įvairios bendrosios nuosavybės formos); 3) valstybės aneksuota, tačiau vis delto likusi autonominė, socialinė teisė (tai yra pav. vietos savivaldybės teisė, gildijų ir privilegijuotų luomų teisė, valstybės kontroliuojamų sindikatų teisė, decentralizuotų administracinių tarnybų teisė, disciplinarinė teisė, profesinio atstovavimo teisė, tautinių mažumų teisė ir t. t.) ir 4) socialinė teisė, kondensuota valstybinėj tvarkoj, iš kur išplaukia demokratinės valstybės teisė.

Už socialinės teisės ribų lieka tik toji teisė, kuri remiasi nedemokratinės valstybės valia. Mes negalime čia smulkiai išdėstyti Gurvičiaus idėjų, o pasitenkinsime paminėję tik bendruosius socialinės teisės bruožus, kurie ypač sukelia abejojimų ir priekaištų.

Gurvičius, socialinės teisės teorija, *bendrąją teisės sąvoką išplečia nepaprastai plačiai.* Gurvičius, laikydamas teisės normomis kiekvieno bendradarbiavimo imperatyvines - atributyvines normas, nerišdamas jų su prievarta ir sąlygomis, į teisės sritį įveda kiekvieną žmonių santykiavimo taisyklę, nežiūrint į tai, ar tai būtų papročiai, elgimosi taisyklės, žaidimas, mados ir t. t. Už teisės ribų lieka tik grynoji moralė ir religija, kiek jos veikia atskirus žmones individualiai.

„Grynos, bet valstybinės globos priklausančios, socialinės teisės pasireiškimai yra nepaprastai skaitlingi. Vaidilų susirinkimas, sporto draugovė, orkestras, šokių klasė, klūbas, sukviestųjų vakarui bendruomenė, šeimyna, politinė partija, kultūros lyga, mokslo draugija, religinė kongregacija, akcinė bendrovė, bankas, fabrikas, krautuvė, biuras ir t. t. kiekvienu kartu kuria naują integracijos teisę, gryną partikuliarinio pobūdžio socialinę teisę vienu būvimo faktu, bendruomenės pozityviniams tikslams įgyvendinti“ (63 p.).

Iš esmės imant, tokį teisės išplėtimą galimą būtų pavadinti *panjuridizmu.* Tačiau tokia teisės dekompozicija į neaprėžtą socialinės teisės okeaną veda į teisės anarchizmą. Prie bendrosios teisės masės bus priskirta ne tik oficialinė teisė, kuri tik viena turi juridinės reikšmės, bet ir neoficialinė teisė įvairių bendruomenės grupių, net jeigu ji nebūtų oficialinės teisės ir vals-

tybės valdžios pripažinta ir leista. Tuo atveju arba neoficialinė teisė visiškai neinteresuoja oficialinės teisės ir todel išeina už *teisės ribų* (pav. žaidimo taisyklės), arba yra taip pat oficialinės teisės laužymas, pav. plėšikų gaujos, šmugelninkų, tarptautinių mergaičių pirklių, žmogžudžių, revoliucinių grupių ir t. t. „teisė“. Mokslo tikslas yra apibrėžti sąvokas, išskirti tam tikrus fenomenus iš panašių reiškinių; taip pat ir teisės mokslas turi iš teisės sąvokos išskirti panašias, skaitlingas nejuridines normas.

Gurvičius išplečia teisės sąvoką ne tik tuo, kad prie teisės priskiria nejuridines socialines normas, bet ir tuo, kad į pozityvinės teisės sąvoką įveda, kaip būtiną pažymį, vertinimo momentą ir tuo maskuotu būdu įveda į pozityvinę teisę *prigimtinę teisę*. Nors autorius savo teoriją laiko pozityvinės teisės teorija ir tą ypač pabrėžia, tačiau del to nereikėtų savęs klaidinti. Tą patį prieš jį yra padarę Duguit ir Hauriou, kurie, be abejo, turi būti priskirti prie prigimtinės teisės idėjos šalininkų. Galima pasakyti, kad tai kraštutinė prigimtinės teisės forma, jei mes šią teisę nepastatysime prieš pozityvinę teisę, kaip teisingą teisės idealą, bet laikysime ją vienintele tikra teise. Gurvičius apibrėžia pozityvinę teisę kaip tvarką, kuri įgyvendina teisingumą, bet teisingumas yra etinio idealo suloginimas (Logisation), teisės Logos.

Teisės normų privalomas pobūdis remiasi ne kaž kokia valia, kuri, pasak Gurvičiaus, gali konstatuoti tik esamąją teisę, bet eina iš „normatyvinių faktų“, iš kiekvienos grupės gyvenančios bendruomenės prigimties (t. y. iš daiktų prigimties). Socialinė teisė, kaip teisė, nepriklausanti jokios valios, bus pastatyta prieš valstybės sukurtas normas ir net aukščiau pastatyta, nes valstybės teisė yra tik socialinės teisės iškreipimas iš gero į blogą (perversion). Autorius, skirdamas formalinę pozityvinę teisę nuo intuityvinės pozityvinės teisės, įveda į teisės sąvoką vertinimo ir vertės momentą.

Intuityvinė teisė kiekvieno žmogaus pažinoma intuityviniu - autonominiu būdu. Jos galiojimas seka ne iš tam tikrų prievartos veiksnių, bet iš teisingumo jausmo ir žmogaus proto išvadų. Tik lieka neaišku, kas yra įgaliotas teisingumo ir vertės tikrumą nustatyti: katalikas ar ateistas, privatinio ūkio šalininkas ar socialistas. Charakteringa, kad Gurvičius savo teori-

jos pateisinimo ieško ypač pas prigimtinės teisės atstovus (nuo Grociaus ir Volfo iki Duguit ir Hauriou).

Gurvičiaus socialinės teisės teorija veda taip pat į anarchizmą. Gurvičius dažnai pastato socialinę teisę prieš valstybinę teisę, kaip integracijos teisę prieš subordinacijos teisę. Jis net Fichtei prikiša, kad jo socialinės ir draugijinės idėjos atvedė jį ligi ekonominio etatizmo. Anarchizmo kūrėjui Prudhon'ui jis paveda savo knygos septintąją, pilną pagyrimų, dalį, maždaug apie 100 p. Veltui autorius apsistojo ties Prudhon'u ir nepalietė Krapotkino ir net, gal būt, Bakūnino. Socialinę teisę jis piešia skaidriausiomis spalvomis: tai taika, bendradarbiavimas, lygybė, teisė, kylanti iš spontaniškos bendruomenės visumos. Valstybinė teisė, priešingai, esanti viešpatavimo teisė, socialinės teisės iškreipimas iš gero į blogą (perversion). Pats Gurvičius pripažįsta, kad teisės suvereniteto pastatymas prieš valstybės suverenitetą yra anarchizmas, nežiūrint kas tai skelbtų: Prudhon'as, Duguit, ar Krable (arba pats Gurvičius) (357 p.).

Gurvičiaus pastatymas pozityvinės intuityvinės teisės, kuri tiesiog pažinoma kiekvieno sąmonės, prieš pozityvinę konstruktyvinę teisę neišvengiamai veda į anarchizmą todel, kad kiekvienos teisės pagrindinis tikslas yra nugalėti neorganizuotoj bendruomenėj anarchistinę intuityvinę teisę. Sukūrus organizaciją ir palaikydama jos konstruktyvinį pobūdį, teisė stengiasi kiekvieną subjektyvinės intuityvinės teisės reiškinį padaryti priklausantį jos kontrolės ir nugalėti teisės pluralizmą.

Gurvičiaus socialinės teisės apibrėžimas kaip lygybės, bendradarbiavimo ir taikos teisės, ir jos pastatymas prieš individualinę teisę, kuri koordinuoja atskirų asmenų subjektyvines teises, kaip ir jos pastatymas prieš valstybinę teisę, kuri yra paremta valstybės asmenybės viešpatavimu, yra sauvališkas, kaip ir socializmo ir anarchizmo utopijos. Viena, žymi oficialinės teisės dalis turi bendradarbiavimo pobūdžio, kaip pav. žymi ir plati valstybinės ir tarptautinės administracijos teisės sritis, kaip Pašto Sąjunga ir kitos administracinės ūnijos yra grynos bendradarbiavimo tarnybos. Antra, neoficialinė teisė, pagal kurią gyvena tam tikra socialinė grupė, tą socialinę grupę ne tik integruoja, bet ir koordinuoja joje subjektyvines teises, kuria viešpatavimo santykius. Ekonominėj sindikatų ir

kitų bendravimų teisėj mes dažnai randame griežčiausią discipliną, teisės koordinaciją, sekretorių ir komitetų viešpatavimą, partinėj organizacijoj — partijos komiteto diktatūrą. Socialinė bažnyčios teisė remiasi autoritetu ir viešpatavimu bažnyčios organų kunigų, vyskupų ir popiežiaus. Tarptautinė teisė (Gurvičiaus neteisingai priskirta prie neoficialinės socialinės teisės) remiasi pasaulio diplomatine organizacija, kurioje didžiosios valstybės vaidina žymiausią vaidmenį. (Ginčyti tarptautinės teisės koordinacinį pobūdį, reiškia neigti pačią tarptautinę teisę). Visiškai utopiška yra perzumpcija, kad bendruomenėj, ją pastatant prieš valstybę, veikia tik integracijos bendradarbiavimo teisė. Kiekvienoj bendruomenėj vyksta interesų, tikslų kova tarpe mažų grupių, tačiau bendroji bendruomenės (kaip ir valstybės) teisė yra visada didžiausios socialinės jėgos sintezė. Dažnai socialinių grupių, partijų, sindikatų, religinių sektų tiranija labiau slėgia asmenybę, negu valstybės prievarta. Pakeisdama socialinių grupių socialinę teisę, valstybė pasireiškia kaip asmenybės išvaduotoja. Pav. Prancūzijos Revoliucija, pakeisdama buvusią feodalinę socialinę teisę bendra valstybine teise, išvadavo žmones iš reakcinių grupių tiranijos.

Priešingai Gurvičiui mes nemanome, kad naujųjų laikų teisės vystymasis eitų autonominės socialinės teisės linkme. Visur mes matome ne nepriklausomos nuo valstybės ekonominės teisės augimą, bet priešingai — augantį ūkio teisės suvalstybinimą. Visur mes matome bendrą stengimąsi prieiti prie planingo ūkio, ar tai nuolat augančioje valstybės kontrolėje privatiškai - kapitalistinėse valstybėse, ar tai fašistų valstybiniame kooperatizme, ar tai marksistų (socialdemokratų ir komunistų) ūkio subordinavime valstybei. Be to, socializmo teorija siekia, kad valstybė, visiškai absorbuodama ūkį, padarytų ekonomiškai laisvus žmones, ir kad būtų panaikintas visas valstybės prievartos aparatas. Amerikos technokratijos visas pasisekimas galima paaiškint tuo, kad technokratai stengiasi aiškiai ir techniškai šitą planingo ūkio išvaduojančią idėją įrodyti.

Prie šių bendrųjų priekaistų Gurvičiaus socialinės teisės teorijai aš norėčiau pridėti dar vieną partikuliarinio pobūdžio. Gurvičius randa *pagrindinį valstybės pažymį* tame, kad valstybė vykdo absoliutinę prievartą, (sekdamas Laski Gurvičius ją vadina politiniu suverenitetu) t. y. tokią prievartą, kurios ne-

galima išvengti. Kiekviena kita bendruomenės grupė, jeigu vykdo prievartą, tai tik apribotą, sąlyginę prievartą, t. y. tokią, kurios galima išvengti, išėjus iš šios grupės. Mes abejojame, kad absoliutinės prievartos sąvoka galėtų būti skiriančiu pažymiu valstybinėms ir nevalstybinėms sąjungoms atskirti. Yra ir nevalstybinių sąjungų, kurios vykdo, aukščiau minėta prasme, absoliutinę prievartą. Šitoji prievarta pasireiškia autonominiuose kraštuose, kolonijose, protektoratuose, nomadų tautose ir kiekvienoj panašioj į valstybę sąjungoj. Čia galima būtų priskirti įvairių rūšių socialines kovos organizacijas, kurios, nors ir nebūdamos valtsybės, neleidžia laisvai iš grupės išeiti, pav., revoliucinės partijos jų atžvilgiu vykdo keršto teismą. Antra vertus, galima tvirtinti, kad net pati valstybė nevykdo absoliutinės prievartos, jei prisiminti, kad jos piliečiai gali iš valstybės išeiti: išvažiuoti ar kitą pilietybę priimti. Vienintelė bendruomenė, iš kurios absoliučiai negalima išeiti, yra tarptautinės teisės bendruomenė, kurią Gurvičius priskiria prie tokių grupių, kurios priklauso tik grynos ir nepriklausomos socialinės teisės (su kuo jokiu būdu sutikti negalima).

Nežiūrint visų nuomonių skirtumų, mes šią socialinės teisės teoriją, kaip ji išdėstyta Gurvičiaus veikale, laikome vertingu žingsniu pirmyn bendrųjų teisės teorijų srity.

Šita teorija aiškiai iškelia teisės socialinę idėją. Reikėtų ne tiek apie socialinės teisės idėją kalbėti, kiek apie teisės socialinę idėją. Tai naujas bandymas teisės individualizmui nugalėti ir, bendrai paėmus, socialinės teisės mokslas yra ne tiek teisės, kiek sociologijos ir politikos mokslas.

Teisės stebėjimas originaliu požiūriu, kaip tai daro Gurvičius, pagilina ir padaro aiškesnį *naujos teisės kilimo* supratimą. Tuo tarpu kai senoji oficialinė teisė (vienintėlė, kuri teisinninkui galioja) tęsia formalų veikimą, bendruomenės viduje nuolat kuriama neoficialinė teisė, kuri stengiasi tapti oficialiai pripažinta, įeiti į tikros teisės sritį, t. y. vyksta nuolatinė kova del naujos teisės. Socialinės teisės teorija rodo (ir čia yra jos ypatinga reikšmė kiekvienam politikui ir sociologui), kaip iš tamsaus chaoso įvairių socialinių normų ir papročių, kuriomis tvarkosi atskiros bendruomenės grupės, kyla bendrai privalomos ir su bendra prievarta sujungtos normos. Kol „nauja teisė" pakeičia seną, tol ji nėra teisė. Jokiu atveju šių normų, ku-

rios stengėsi nugalėti senąją teisę ir tapti pripažintomis, nereikia laikyti teisės normomis. Čia negalima pritaikyti fikcijos: „nasciturus pro nato habetur“, nes būtų sunaikinti specifiniai teisės pažymiai ir mes įpultume į teisės panjuridizmą, kuriam visos normos draugijinio elgimosi yra teisė, vis tiek iš kokios grupės jos būtų kilusios, net jeigu tai būtų revoliucionierių ar plėšikų normos. Visas šias kooperatyvines, sindikalistines, komunistines, monarchistines ir kitas teises galima laikyti teisės pretendentais, bet ne pačia teise. Gal būt, kurią nors dieną šie pretendentai pasieks oficialininį teisės sostą, gal būt, niekada nepasieks viešpatavimo ir visiškai išnyks.

Socialinės teisės teorija iškėlė ir pakankamai paaiškino neorganizuotų grupių ir papročių teisės (į kurias nekreipia dėmesio viešpataujančios teisės teorijos) teisinę reikšmę. Ši teorija teisininkams turi didelio intereso, kadangi oficialinės teisės žymi dalis, kaip tarptautinė, konstitucinė, ūkio teisė priklauso galiojančių papročių.

Socialinės teisės teorija, kuri savo pagrinde yra teisės sociologija, yra tuo pat laiku ir *teisės politika.* Ji yra mūsų laikų dvasios pasireiškimas, kuri, nepatenkinta esamąja tvarka (arba netvarka), ieško naujų kelių teisės srity. Mūsų laikas, be abejo, yra pereinamasis laikas. Pasaulis ieško kitų politinių ir socialinių formų. Socialinės teisės teorija yra vienas iš simptomų naujųjų laikų revoliucinės nuotaikos ir laukimo pasikeitimų. Ši nuotaika paaiškina mums ir grįžimą prie prigimtinės teisės. *Prof. A. Jaščenka.*

Dr. G. Rutenbergas. **Hagos Tribunolo sprendimas Lietuvos ir Lenkijos ginčo byloje (Die Entscheidung des Haager Weltgerichtshofes in den litauisch-polnischen Streitsachen).** *Atskiras leidinys iš „Zeitschrift fuer Ostrecht“ 1933. T. VII, sąsiuvinis 2.*

Nedidelėj, bet labai tikslioj, juridinėj analizėj apie Hagos Tribunolo 1931-X-15 dienos sprendimą Lietuvos ir Lenkijos ginčo klausimu del tranzito laisvės Landvarovo-Kaišiadorio ruožu p. Rutenbergas prieina šią labai įtikinančią išvadą: Hagos Tribunolo motyvus, nors pats sprendimas Lietuvai yra palankus, tarptautinės teisės atžvilgiu negalima pripažinti ypatingai vykusiais. Mat, Hagos Tribunolas, išeidamas iš bendrų

tarptautinės teisės dėsnių, turėjo išvesti Lietuvos, kaip ir kiekvieno Tarptautinio Bendravimo nario, bendrą tarptautinės teisės prievolę laikyti savo tranzitinius tarptautinius kelius laisvais kitoms šalims. Bet tuo pačiu metu Tarptautinis Teismas turėjo pripažinti lietuvių-lenkų santykių nenormalumą, del Lenkijos tarptautinio delikto, pasireiškusio Vilniaus krašto okupacijoj. Del šios okupacijos, kuri sulaužė tarptautinės teisės normas, Lietuva turėjo teisę taikyti Lenkijai represalijas ir nutraukti su ja tranzito santykius.

Dr. G. Rutenbergo išreikštai nuomonei pritaria ir kiti Lietuvos teisininkai, ir tai visiškai suprantama, nes ji yra paremta tarptautinės teisės dėsniais. *Prof. A. Jaščenka.*

III. *Jokūbas Robinzonas, Prisiekusis Advokatas,* **Lietuvos Įstatymų Raidynas,** *„Vyriausybės Žinių" I dalies 1918—1932 metų Rodyklė. „Spaudos Fondo" leidinys, Kaunas 1933, 165 pusl.*

Visiems, turintiems reikalo su „Vyriausybės Žiniose" paskelbtais įstatymais, ypač teisininkams praktikams ši rodyklė turi ypatingos vertės. Tiesa, „Vyriausybės Žinių" paskelbtų įstatymų rodykles leidžia pati jų redakcija, tačiau tos rodyklės eina už kiekvienus metus atskirai ir vėliau komplektais už 3—4 metus, o adv. Robinzono rodyklė apima visus praėjusius 15 metų. Be šio techniško trūkumo, kurį turi „Vyriausybės Žinių" rodyklės, autoriui pavyko pašalinti visą eilę esminių trūkumų, kurie apsunkina naudojimąsi „Vyriausybės Žinių" rodyklėmis ir padaro šią rodyklę prieinamesnę ir naudingesnę. „Vyriausybės Žinių" rodyklė laikosi pavadinimų sistemos, todel atsitinka, kad nuostatas, liečiąs tą patį dalyką, bet turįs kitą pavadinimą, įtraukiamas į kitą vietą ir sunkiai surandamas. Tuo tarpu autorius laikosi turinio sistemos ir todel jam pavyksta vienoj vietoj suglausti ir paduoti visa, kas išleista apie vieną ar kitą reikalą. Tai be galo palengvina ieškojimą. „Vyriausybės Žinių" rodyklėse Ministerių įsakymai visiškai nesuskirstyti, tačiau ir su jais tenka praktikoj susidurti, ir autorius, suskirstydamas juos savo rodyklėj, palengvino juose susiorientuoti.

Jeigu dar pridurti, kad rodyklės autorius nurodo įstatymų pakeitimų dalis (ko „V. Ž." rodyklė nenurodo), tai aišku, kad čia adv. Robinzonas yra atlikęs didelį ir naudingą darbą. *G. R.*

IV. K. Šalkauskis, V. D. U-to docentas, **Civiliniai Įstatymai; X t. I dalis.** *„Literatūros“ knygyno leidimas, Kaunas, 1933 m. 689 pusl.*

Paskutiniu laiku mūsų ligšiol negausinga juridinė literatūra (nors ir neoriginalinė) vis turtėja naujais leidiniais, ypač turinčiais didelės svarbos praktikoje. Paveldėję rusų įstatymus ir įnešę į juos visą eilę novelių bei pakeitimų, neturime tų įstatymų bent šiek tiek kodifikuoto rinkinio. Ypač tai liečia Civ. Įst. X t., I dal., kuri veikia didesnėj Lietuvos daly. Tiesa, mes ruošiamės prie naujo, modernizuoto civ. įstatymų kodekso, nes prieškariniai rusų įstatymai ne tik kad gerokai pasenę, bet daugeliu atžvilgių visiškai netinkami tiek Lietuvos, tiek bendrai moderninio gyvenimo sąlygoms. Tačiau kol mes susilauksime naujo civilinio kodekso, dar, tur būt, praslinks nemaža laiko, o tuo tarpu gyvenimas žengia pirmyn ir reikalauja nors laikinio veikiančių civilinių įstatymų sutvarkymo. Šiuo atžvilgiu docento Šalkauskio yra atliktas svarbus darbas. Pirmiausia čia Civ. Įst. X t. I dal. išversta į lietuvių kalbą, kas ją daro prieinamesnę, tiek magistratūrai, tiek advokatūrai, ypač junajai kartai. Antra, čia atliktas ir savo rūšies kodifikacijos darbas, būtent: iš civilinių įstatymų išleista visa, kas panaikinta tam tikru įstatymu, kas neliečia Lietuvos arba aiškiai prieštarauja pokariniams įstatymams ir dabar netaikoma, įdėti ligšiol priimti pakeitimai ir novelės. Taip pat atitinkamai suskirstyti ir įdėti rusų Senato paaiškinimai ir, pagaliau, mūsų Vyr. Tribunolo svarbiausia kasacinė praktika. Be to, čia įdėta Vyriausiojo Tribunolo kasacinių bylų sprendimų 1931—1933 m. ištraukos ir rūpestingai paruošta alfabetinė rodyklė. *G. R.*

V. **Vyriausiojo Tribunolo 1928—1929 metų baudž. kasacinių bylų sprendimų rinkinys.** *Redagavo prokuroras J. Byla, Gutmano leidinys, Kaunas, 1933, 325 p.*

Šiame rinkiny, kuris jau yra šios rūšies antras (pirmas to paties autoriaus išėjo 1932 metais ir apėmė 1924—1927 metų sprendimus), yra 127 principinės reikšmės sprendimai. Dar savo pirmojo rinkinio prakalboje redaktorius J. Byla nurodė, kad į jį įtraukęs tiktai tokius sprendimus, kurie „turi aktualios reikšmės ir ką nors išaiškina“. Šio dėsnio laikytasi ir antrame rinkiny. Jame įdėti tiktai tokie sprendimai, kurie aiškina tam tikrą teisės klausimą.

Per tą laiką kilo daug naujų materialinės baudž. teisės ir baudž. proceso klausimų, kuriuos mūsų Vyr. Tribunolas išaiškino ir tuo nurodė kelią panašiems klausimams spręsti.

Kasacinio teismo sprendimai tinkamai įvertinami visose kultūrinėse šalyse, ir tokių sprendimų rinkiniai yra kiekvienam teisininkui vadovėlis.

Taigi, antro kasacinių sprendimų rinkinio suredagavimu J. Bylos nuopelnai šioj srity didėja, ir reikia tikėtis, kad mūsų teisininkai tą darbą tinkamai įvertins, o autorius ir ateity aprūpins mus tokiais rinkiniais.

Kartu išleista ir dalykinė rodyklė (sudarė J. Talalas), kuri palengvina naudojimąsi šiais rinkiniais, suskirstydama sprendimus pagal iškeltus klausimus ir nurodydama kiekvienu klausimu atitinkamo sprendimo eilinę vietą. *G. R.*

Vl. R. Valsonokas, **Klaipėdos problema.** *Akc. „Ryto" B-vės Klaipėdoj leidimas, Klaipėda, 1932, I tomas.*

Šios knygos tikslas, kaip pats jos autorius sako savo įvedamajam žody, yra supažindinti Lietuvos visuomenę su Klaipėdos kraštu, jo praeitim, dabartim ir jo viešojo gyvenimo raida nuo to laiko, kai kraštas grįžo prie Lietuvos. Pirmame skirsny autorius paduoda Prūsų Lietuvos istoriją nuo pat Mindaugo laikų iki Melniko ūnijos. Antrame skirsny pasakoja Klaipėdos krašto istoriją nuo Melniko ūnijos iki Versalės laikų. Čia nupasakoti visi Lietuvos valstybės penkių amžių mėginimai prieiti prie jūros. Toliau autorius iš eilės nagrinėja Klaipėdos buvimą po prūsais, Klaipėdos klausimo atsiradimą, prancūzų trimetį Klaipėdoj ir sukilimo bei krašto atvadavimo istoriją. Pagaliau, skirsnyje „Tarp Paryžiaus ir Ženevos", „Drang nach Osten", „Autonomijos statutas" ir „Freistato takais" autorius nušviečia Klaipėdos politinę būklę nuo didžiojo karo pasibaigimo iki dabartinio laiko. Paskutiniam skirsny nagrinėjama Klaipėdos konstitucinė padėtis, rinkimų sistema, politinių jėgų santykis ir kova del krašto politinio nusistojimo. Taigi jau vien iš to turinio matyti, kad autoriui iš tikrųjų pavyko šiame dideliame darbe išsemti viską apie Klaipėdos kraštą, ir veikalas bus naudingas Lietuvos visuomenei, kuri nori susipažinti su Klaipėdos kraštu.

Tačiau teisininkams, žinoma, daugiausia rūpėtų aktualūs teisės klausimai, ypač iškelti Hagos Tribunolo sprendimo Klaipėdos byloje. Šie klausimai pirmajam recenzuojamos knygos tome liko dar nepaliesti, bet autorius žada juos nuodugniai išnagrinėti antrame savo veikalo tome. Pats autorius sako, kad analizuodamas Klaipėdos statutą (pirmajam tome) jis neišleidęs iš akių, „kad Nuolatiniam Tarptautiniam Teisingumo Tribunolui išsprendus bylą del Statuto 17 str. nuostatų interpretacijos, gal ir reikės reviduoti pažiūrą į kaikurias svarbias Klaipėdos krašto viešosios tvarkos klausimus", ir sąryšy su tuo autorius žada perkelti krašto viešosios teisės analizę į antrąjį tomą, kuriame tarp kitko būsianti įdėta ir Hagos bylos analizė. Ten pat būsią išnagrinėti ir ekonominiai Klaipėdos krašto klausimai.

Taigi, susilaukus antrąjį „Klaipėdos Problema" tomą jau bus galima duoti platų šio svarbaus veikalo įvertinimą tiek juridiniu, tiek politiniu atžvilgiu. *G. R.*

VII. **Baudžiamojo Proceso Įstatymai** *su komentarais, redagavo Martynas Kavolis, tekstus vertė ir sprendimus parinko Abramavičius ir Fridmanas. „Literatūros" leidinys. Kaunas, 1933, 880 pusl.*

Šis leidinys sudaro naujieną mūsų juridinėj literatūroj ir todel vertas platesnio įvertinimo.

Mūsų teisininkai priprato prie Rusijoj priimto komentarų tipo: po įstatymo teksto duodamos Aukščiausio Teismo sprendimų tezės, ne visuomet sutvarkytos pagal kokią nors sistemą, bent jos nematyti; be šių tezių (kuriomis naudotis, nekonsultuojant pačių sprendimų, kartais pavojinga) kai kuriuose veikaluose dar duodamos ištraukos iš juridinės literatūros. Tiutriumovas, Šramčenka, Tagancevas (senasis Baudžiamasis Statutas) yra šio komentarų tipo daugiausia žinomi atstovai. Pagrindinė šių komentarų yda yra ta, kad skaitytojas, arba tiksliau sakant, įstatymais besinaudojąs teisininkas nemato komentatoriaus. Pastarasis suteikia mums kartais kelius šimtus Senato aiškinimų, neretai vienas kitam prieštaraujančių, kelias dešimtis juridinės literatūros ištraukų, dažniausia (kiek jos liečia vieną ir tą patį dalyką) viena kitai prieštaraujančių, ir mes turime susiorientuoti šiame labirinte, patys spręsti, kuriai iš tarp savęs ko-

vojančių nuomonių duoti pirmenybę. Juk tam ir būtų reikalingas komentatorius. O jis mus palieka ten, kur yra reikalingiausias. *Komentaras be komentatoriaus.*

Vakaruose vyrauja visai kitoniškas komentaro tipas: pats komentatorius aiškina įstatymų tekstą ir savo išvedžiojimams paremti arba kitoms nuomonėms atremti jisai cituoja Aukščiausio Teismo sprendimus ir juridinę literatūrą. Judikatūra ir literatūra yra komentarui *medžiaga,* o ne pats komentaras. Tik toks komentaro tipas gali duoti ne vien atskirų straipsnių aiškinimus, bet ir įvadus į patį kodeksą, atitinkamas dalis, skyrius ir t. t., kas yra ypatingai svarbu, kad teisininkas nepaskęstų atskiruose straipsniuose, kad per medžius nematytų miško. Kaipo klasikišką šio tipo pavyzdį priminsiu garsiuosius *Staub'o* Vokietijos Prekybos kodekso ir Vekselių Įstatų komentarus. Prieš pat karą Rusijoj pasirodė du žymūs šio tipo komentarai: *Vorms-Eljaševič'io* Civilinis kodeksas ir *Gerneto* Baudžiamasis Procesas. Deja, nei vienas, nei kitas nebuvo pabaigtas.

Galima ginčytis del abiejų komentaro tipų teigiamų ir neigiamų ypatybių, gal, galima pirmąjį tipą pavadinti objektyviniu, o antrąjį — subjektyviniu, bet vis delto reikia pripažinti, kad antrasis tipas daugiau negu pirmasis atitinka aukštesnės juridinės kultūros lygmenį.

P. Kavolio išleistasis komentaras nėra nei pirmojo, nei antrojo tipo. Jisai duoda įstatymų tekstą, jo papildomuosius nuostatus iš kitų įstatymų, pagaliau rusų Senato ir Vyriausiojo Tribunolo sprendimus. Bet tuo autorius nepasitenkina: atskirame skyriuje jis pats komentuoja, aiškina, duoda nurodymų, žodžiu, pats pasisako savo nuomonę atsargiai, bet tvirtai kritikuoja svetimas nuomones. Čia jau yra tikro komentaro elementų. Autoriaus aiškinimai yra ypatingai svarbu ten, kur praktika tyli, pav. kur kalbama apie įstatymų veikimą ar neveikimą ir t. t. Objektyviniai (skyrius II) ir subjektyvniiai (skyrius III) komentarai yra visiškai atskirti nuo vieni kitų ir liečia skirtingas problemas. Ilgainiui, gal būt, ir reikėtų eiti prie jų sujungimo.

Antra šio komentaro ypatybė yra jo *lyginamasis* metodas. Mes turime du procesu, ir būtų nedovanotina, jeigu, galėdami juos lyginti ir sulyginti, nieko neišmoktume. Autorius

mums rodo, kaip visa eilė klausimų sprendžiama įvairiose Lietuvos dalyse. Be to, šis skyrius duos atydžiam skaitytojui suprasti, kokių kolizijų gali kilti iš procesų dualizmo.

Komentaro vertė turi būti išbandyta praktikoj, kuriai jisai skiriamas ir kuri yra jo aukščiausias teisėjas. Knyga neseniai išėjo, ir laikas yra per trumpas, kad šiuo atžvilgiu galima būtų daryti galutines išvadas. Bet manęs ji neapvylė.

Knygos naudojimąsi labai palengvina smulki rodyklė, sudaryta p. Vaidelio. Formatas yra patogus, bet kaipo kišeninis leidinys per storas, jeigu nenorėta išleisti papirosiniam popiery.

Tai rimtas įnašas į mūsų praktišką juridinę literatūrą, už kurį autoriui ir jo bendradarbiams visi bus dėkingi.

J. Robinzonas.

Iš Teisininkų Draugijos 1933 metų apyskaitos.

A. K a s a.

Pajamos:	Iš 1931 metų liko	17.889,86
	Narių mokesčio	1.450,00
	Už parduotus Draugijos leidinius ..	7.946,45
	Einamosios sąskaitos %%	570,78
	Viso	27.857,09
Išlaidos:	Spausd.: a) „Teisės“ NN	4.970,00
	b) Teisininkų Kalend.	2.254,80
	„Teisės redakcija, honorarai, kalbos taisymas, korektūra	3,188,94
	Esmeino veikalo vertimas bei spausdinimas	11.205,00
	Smulkios išlaidos	270,20
	Viso....	21.888,94

1933 m. sausio 1 d. kasoje liko 5.968 lt. 15 c., kurie padėti Koperacijos Banke (ein. sąsk. N 344).

B. „T e i s ė s“ r e d a k c i j a.

1932 metais išleista „Teisės“ du numeriai (21 ir 22) jau tik po 500 egz.; už parduotus 1932 metais „Teisės“ numerius, priedus ir už kalendorių dalį redakcija yra gavus 8.795 lt. 40 c. — apie 2.000 lt. daugiau negu 1931 m. Išlaidų turėjo 940 lt. 45 ct. — daugiausia už siuntinėjimą „Teisės“ numerių, bet šių išlaidų didesnė dalis grąžinta. Likusioji suma — 7.854 lt. 95 c. įduota Draugijos kasininkui.

Vyriausiojo Tribunolo praktika.

Baudž. stat. 586 str. Nebus šiame straipsny numatytos *trečios* vagystės, jeigu tarp pirmos ir antros vagystės praėjo daugiau kaip penkeri metai.

(V. Trib. 1933—IV—6 d. nutarimas b. N 251).

Baudž. Proc. įst. 168 str. Apeliatorius savo skunde prašė tik pasigailėti, lygtinai nuo bausmės atleisti arba bausmę sumažinti. Apyg. Teismas, patvirtinęs T. Teisėjo sprendimą, savo motyvuose pasisakė tik del kaltės, nieko neminėdamas apie skunde pareikštą prašymą, liečiantį bausmę. V. Tribunolas sprendimą panaikino, kadangi Ap. Teismas visiškai nebuvo apsvarstęs apel. skundo.

(V. Trib. 1933—I—5 d. sprend. b. N. 418).

Darbo dienos ilgumo įst. Už peržengimą šio įstatymo įmonės savininkas neatsako tada, kai jis yra savo įmonei paskyręs tam tikrą vedėją ir apie tai pranešęs Darbo Inspektoriui; tada atsako tas vedėjas.

(V. Trib. 1933—I—12 d. sprend. b. N. 442).

Klausimai, išspręsti V. Trib. bendrojo susirinkimo.

1. ... pakeitus Respublikos Prezidento malonės aktu teismo paskirtą dvasininkui sunkiųjų darbų kalėjimą su numatytomis B. Stat. 28 ir 30 str. pasekmėmis, paprastuoju kalėjimu ir grąžinus dvasininkui atimtas teises, ta malonės aktu paskirtoji bausmė yra vykdoma tvarka, nurodyta B. Proc. įst. 1029 str. *(1932—VI—16).*

2. a) Baudž. Proc. įst. 1029 str., kaip neprieštaraująs Konkordato su Šv. Sostu XX str., negali būt laikomas nesamu; b) jei nuteistąjį dvasininką vyskupai vengia patalpinti į vienuolyną, einant Konkordato su Šv. Sostu XX str., tai šiais atvejais teismo sprendimas vykdomas bendrąja tvarka, netaikant Konkordato nurodyto straipsnio. *(1932—XII—22).*

3. ... teisėjai, kad ir negavę avanso kelionės išlaidoms padengti, vis delto turi vykti į sesiją ir negali tik del tos priežasties atsisakyti tarnybą eiti. Teisėjai, negavę avanso ir atlikę kelionę, laikomi Valstybės iždo kreditoriais.

(1932—X—20).

4. Vyr. Tribunolo bendrojo susirinkimo 1926 m. rugsėjo 24 dienos nutarimą papildyti tuo, kad surašytus Klaipėdos krašte vekselius Didžiosios Lietuvos notarai protestuoja bendra tvarka, jei tokie vekseliai yra apmokėti nustatytu Klaipėdos krašte žyminiu mokesčiu, o jeigu jie tokiu mokesčiu nėra apmokėti, tai protestuojant turi būt apmokami žyminiu mokesčių, kaip reikalauja Didžiosios Lietuvos žyminio mokesčio įst.

(1932—X—27).

5. Klaipėdos krašte padarytas, einant tvarka, numatyta B. G. B. § 1706, pavardės suteikimas savo žmonos pavainikiui kūdikiui turi galios visoj Lietuvos teritorijoj, ir todel gali būti apie tai pažymėta metrikų knygose, kuriose įrašytas kūdikio gimimas. *(1932—XI—17).*

6. ... Teismų Sutv. įst. 312 straipsnio naujoji redakcija (V. Ž. N. 274) nėra pakeitus teismo anstolių tarnybinės kategorijos, ir todel jie gauna kelpinigius ir dienpinigius pagal antrąją kategoriją. *(1932—XII—15).*

7. Įkeitimo liudymai, per vienerius metus nuo jų išdavimo dienos įteikti kredito įstaigoms, nenustoja galios, nors per tą laiką ir nebuvo duota tais liudymais paskolų. *(1932—XII—22).*

8. a) Lietuvos piliečių ir nuolatinių Lietuvos gyventojų civilinės vedybos, sudarytos Rygoje pas metrikacijos skyriaus vedėją, Lietuvoje galioja, jei jos neprieštarauja X t. 1 d. 37 str. ir 1836 m. vedybų įst. 23 str. ir b) bylas del tokių vedybų nutraukimo sprendžia civilinis teismas. *(1933—V—18).*

9. Pripažinti, kad Civ. Įst. X t. 1 d. 1649 straipsnio pastaba nebeveikia. *(1933—VI—8).*

10. Centro valdžios įstaigos, sulaikydamos iš savo tarnautojų, tarnaujančių Klaipėdos krašte, teismo priteistas sumas, turi laikytis mūsų Civ. Proc. įstatymo, kas visiškai sutinka su V. Tribunolo 1931 m. birželio 11 dienos aiškinimu, kadangi čia vykdo sprendimą Centro Valdžios įstaigos.

(1933—VI—8).

Redaktorius **A. Kriščiukaitis.**

Oficialinė dalis.

I.

Nauji įstatymai,

paskelbti Vyr. Žiniose:

Nr. 401 (1932-XII-22): Kurortų įst. — Žemės ūkio melioracijos įst. pak.
Nr. 402 (1932-XII-29): Lietuvos sutartis su Belgija del procedūros civil. ir komercin. bylose. — Baudž. statuto pak. — Civ įstatymų pakeitimas.
Nr. 403 (1932-XII-31): Civ. proceso įst. pak. — Žym. mok. įst. pak.
Nr. 404 (1933-I-23): Konservatorijos statutas. — Valst. biudžetui subalansuoti įstatymas.
Nr. 405 (1933-II-14): Valst. biudžeto 1932 m. įst. pak. — Veterinarijos gydytojų namų vaistinių įst.
Nr. 406 (1933-II-38): Nuolatinio Tarpt. Teisingumo Teismo statuto pakeitimo protokolas. — Karinės prievolės įst. pakeit.
Nr. 407 (1933-III-11): Žemės reformos įst. pakeit.
Nr. 408 (1933-III-14)· Civ. proceso įst. pakeit.
Nr. 409 (1933-III-15): Lietuvos Belgijos 1927 m. gegužės mėn. 17 dienos nusikaltėlių išdavimo sutarties papildomoji konvencija.
Nr. 410 (1933-III-30): Radio susisiekti įst. — Radio tarifas.
Nr. 411 (1933-IV-12): Konvencija narkotikų gamybai apriboti ir jų paskirstymui reguliuoti.
Nr. 412 (1933-IV-29): Vyriausiosios socialinio draudimo valdybos įstatymas. — Elektros energijos kainoms normuoti įst.
Nr. 413 (1933-V-8): Dokumentų saugojimo taisyklės.
Nr. 414 (1933-V-29): Valstybės saugumo departamento statutas.
Nr. 415 (1933-VI-3): Su apkrečiamomis ligomis kovoti įst.
Nr. 416 (1933-VI-10): Svetimšaliams gyventi įst. — Svetimšaliams viešojon tarnybon priimti ir tarnyboje laikyti įst.

Baudžiamojo statuto pakeitimas.

(V. Ž. 1932—XII—29 Nr. 402).

608 str. pakeičiamas taip:

Kas nusikalto bet kokiame sandėryje sulygęs imti arba paėmęs palūkanų daugiau kaip dvyliktą metinį procentą, tas yra baudžiamas:

kalėti paprastajame kalėjime ne ilgiau kaip šešis mėnesius arba baudos mokėti ne daugiau kaip 5.000 litų.

Kas taip nusikalto įdėdamas palūkanas ar jų dalį į kapitalinę skolos sumą arba sudarydamas kokį sandėrį palūkanoms paslėpti, tas yra baudžiamas:

kalėti paprastajame kalėjime ne ilgiau kaip vienus metus arba baudos mokėti ne daugiau kaip 10.000 litų.

Kas taip nusikalto žinomai išnaudodamas skolininko sunkią būtį, tas yra baudžiamas:

kalėti sunkiųjų darbų kalėjime ne ilgiau kaip trejus metus.

Šitomis pat bausmėmis ir tuo pat pagrindu baudžiamas ir tas, kuris nusikalto ėmęs pagal perleistą jam kieno pasižadėjimą palūkanų žinomai daugiau kaip dvyliktą metinį procentą, išskyrus atsitikimus, kai jis, įgydamas kieno pasižadėjimą, nežinojo ir negalėjo žinoti, kad tuo pasižadėjimu sulygta palūkanų daugiau kaip dvyliktas metinis procentas.

Į palūkanas įskaitomi netesėjimo ir kitokie susiję su skola mokėjimai kreditoriui.

Šis įstatymas veikia nuo 1933 metų sausio mėnesio 1 dienos.

A. Smetona
Respublikos Prezidentas
J. Tūbelis
Ministeris Pirmininkas.

Civilinių įstatymų pakeitimas.

(V. Ž. 1932—XII—29 Nr. 402).

Įstatymų rinkinio X t. 1 d. 2020 str., Napoleono Kod. 1907 str. ir Pabaltijo kraštų vietinių įstatymų rinkinio III d. 3425 str. papildomi taip:

Sulygtų palūkanų procentas negali būti didesnis kaip dvyliktas metinis.

Į palūkanas įskaitomi netesėjimo ir kitokie susiję su skola mokėjimai kreditoriui.

Sandėris, kuriame sulygta palūkanų daugiau kaip dvyliktas metinis procentas, neturi galios sulygtoms palūkanoms, kiek jos tą procentą praneša.

Sudaryti prieš pradedant veikti šiam įstatymui sandėriai, kuriais yra sulygta palūkanų daugiau kaip dvyliktas metinis procentas, šiam įstatymui pradėjus veikti, neturi galios toliau augančioms tais sandėriais sulygtoms palūkanoms, kiek jos tą procentą praneša, jeigu jos nebuvo sumokėtos prieš pradedant šiam įstatymui veikti.

Šis įstatymas veikia nuo 1933 metų sausio mėnesio 1 dienos.

A. Smetona
Respublikos Prezidentas.
J. Tūbelis
Ministeris Pirmininkas.

Civilinio proceso įstatymų pakeitimus.

(Įst. rink. XVI t.).

(V. Ž. 1932—XII—31 Nr. 403).

Civilinio proceso įstatymai pakeičiami taip:

104 str. Liudytojui skiriamas atlyginimas, einant Civilinio proceso įstatymų 861 str.

124^2 str. Žinovams atlyginama, einant Civilinio proceso įstatymų 860 ir 862 str.

200^1 str. Civilinėse bylose taikos teisėjai ima valstybės iždui:

a) teismo mokestį ir

b) žyminį mokestį,

pagal Civilinio proceso įstatymų 200^2—200^{10} str.

200^2 str. Teismo mokesčio už kiekvieno ieškinio prašymą, pateiktąjį taikos teisėjui žodžiu ar raštu, už kiekvieną priešingąjį ieškinį, atsiliepimą del padarytojo už akių sprendimo ir apeliacinį skundą imama po vieną litą nuo kiekvienų dvidešimt litų ieškomosios ar ginčijamosios sumos; už trečiųjų bylos asmenų prašymą leisti dalyvauti byloje imama po vieną litą nuo kiekvienų dvidešimt litų ieškinio kainos pirmoje instancijoje ar apeliacinio skundo kainos antroje instancijoje. Nepilni dvide-

šimt litų laikomi pilnais. Neįkainojamose bylose taikos teisėjas, darydamas sprendimą, skiria teismo mokesčio ne daugiau kaip du šimtu litų.

200³ str. Žyminis mokestis ginčo ir neginčo bylose imamas, pagal Civilinio proceso įstatymų 844 str. Žodžiu pareikštas prašymas laikomas vienu lapu.

200⁴ str. Teismo mokestis neimamas bylose, kuriose ieškinys ne didesnis kaip penkiasdešimt litų.

Teismo ir žyminis mokestis neimamas:

1) bylose, kuriose ieškinys išeina iš kriminalinio nusikaltimo ir nagrinėjamas kartu su kriminaline byla (Civilinio proceso įstatymų 5 str.) ir

2) bylose, kurias iškelia valdžia ar įstaigos, numatytos Civilinio proceso įstatymų 879 str.

200⁸ str. Suteikusieji melagingų žinių apie savo neturtą baudžiami Baudžiamojo statuto 161 str. 3 p.

201 str. Civilinio proceso įstatymų 201 str. veikia; šio straipsnio žodžiai: „atatinkamų taikos teisėjų ir jų suvažiavimų raštinių naudai" — pakeičiami žodžiais: „iždo naudai".

848 str. Už kiekvieną ieškinio prašymą imama teismo mokesčio po vieną litą nuo kiekvienų dvidešimt litų ieškomosios sumos, tokiu pat mokesčiu apmokama priešingasai ieškinys, trečiųjų bylos asmenų prašymai leisti įžengti bylon, atsiliepimas prieš padarytąjį už akių sprendimą ir apeliaciniai skundai. Nepilni dvidešimt litų laikomi pilnais.

849 str. Bylose su neįkainojamu ieškiniu apygardos teismas, darydamas sprendimą, skiria teismo mokesčio ne daugiau kaip šimtą tūkstančių litų.

857 str. Negalėdamas nurodyti gyvenamosios atsakovo vietos, ieškovas pateikia teismui reikalingąją atsakovui pakviesti per publikaciją pinigų sumą.

860 str. Atlyginimą žinovams už duotąją nuomonę jų pareikalavimu skiria teismas nuo 1,25 litų ligi 125 litų, einant Civilinio proceso įstatymų 529 ir 530 str., neskaitant atlyginimo už padarytas prie tyrimo išlaidas.

861 str. Atlyginimas liudytojams už jų atitraukimą nuo darbų skiriama Civilinio proceso įstatymų 407 ir 408 str., nuo 1,25 litų ligi 15 litų, atsižvelgiant į darbo dienos kainą ir kitas vietos sąlygas.

Teismo mokesčių įstatymas (V. Ž. Nr. 43, eil. 442) panaikinamas.

Šis pakeitimas veikia nuo 1933 m. sausio m. 1 dienos.

A. Smetona
Respublikos Prezidentas.

J. Tūbelis
Ministeris Pirmininkas.

Žyminio mokesčio įstatų pakeitimas.

(Įst. rink. V t.).

(V. Ž. 1932—XII—31 Nr. 403).

Žyminio mokesčio įstatų 13 str. 4 p. pakeičiamas taip:

Paduodamieji teismo įstaigoms civilinėse ir komercinėse bylose apeliacijos skundai ir prašymai, numatyti Civ. proc. įst. 185 ir 792 str.

Žyminio mokesčio įstatų 13 str. 5 p. pakeičiamas taip:

Žodis „bendromis" išleidžiamas.

Po žodžių: „įvedimų lapai" — įrašomi žodžiai: „ir vykdomosios rezoliucijos, nurodytos Civ. proc. įst. 161^{10} str., papavedant jas vykdyti (Civ. proc. įst. 159 ir 938 str.).

Žyminio mokesčio įstatų 13 str. 7 p. papildomas taip:

Po žodžių: „kreditų įgaliojimai" (Prekyb. įst. 33 str.) — įrašomi žodžiai: „ir įgaliojimai, pareikšti žodžiu teismo posėdyje ir įrašyti į to posėdžio protokolą arba išdėstyti paduotame prašyme civilinėse ir komercinėse bylose (Civ. proc. įst. 47 ir 248 str.)".

Žyminio mokesčio įstatų 63 str. 3 p. panaikinamas.

Šis pakeitimas veikia nuo 1933 m. sausio mėn. 1 dienos.

A. Smetona
Respublikos Prezidentas.
J. Tūbelis
Ministeris Pirmininkas.

Civilinio proceso įstatymų pakeitimas.

(Įst. rink. XVI t.).

(V. Ž. 1933—III—14 Nr. 408).

1. Civilinio proceso įstatymų 1103 str. 6 p. panaikinamas.
2. Civilinio proceso įstatymų 1117 str. pakeičiamas taip:

Nekilnojamąjį turtą surašant nustatoma jo kaina.

Turto kainą nustato komisija, kurią sudaro teismo antstolis, vietos valsčiaus viršaitis arba miesto burmistras ir vienas iš surašomojo turto savininko kaimynų, kviečiamas teismo antstolio ir valsčiaus viršaičio arba miesto burmistro susitari-

mu. Komisijoje nekilnojamajam turtui įkainoti miesto burmistrą gali pavaduoti jo pavestas tam reikalui miesto savivaldybės tarnautojas.

Fabrikams ir dirbtuvėms įkainoti komisija kviečia ne daugiau kaip tris ekspertus.

Įkainodama turtą komisija vaduojasi vidutinėmis rinkos kainomis.

3. Civilinio proceso įstatymų 1118 str. panaikinamas.

4. Civilinio proceso įstatymų 1162 str. papildomas taip:

Pripažinimo mokesčiai sumokami arba nuo įkainotosios sumos (1117 str.) arba nuo sumos, už kurią turtas įgytas varžytynėse, destis kuri šitų sumų didesnė.

5. Civilinio proceso įstatymų 1182 str. pakeičiamas taip:

Antrosios varžytynės daromos pirmųjų tvarka.

Tačiau iš antrųjų varžytynių turtas gali būti parduotas ir pigiau kaip už įkainotąją sumą, bet ne pigiau, kaip už 50% šitos sumos. Antrosioms varžytynėms naujai surašyti bei įkainoti turto nereikia.

6. Civilinio proceso įstatymų 1187 str. pakeičiamas taip:

Antrosioms varžytynėms neįvykus, įkaitinis kreditorius gali prašyti palikti turtą jam už 50% įkainotosios sumos, jeigu tik jis nebuvo varžytynėse pasiūlęs brangiau; tuo atsitikimu jis gali pasilikti turtą tik už varžytynėse pasiūlytąją kainą.

7. 1182 ir 1187 str. pakeitimai taikomi ir varžytynėms tokių nekilnojamųjų turtų, kurie buvo įkainoti prieš pradedant šiam įstatymui veikti su tuo skirtumu, kad nurodytąja šiuose straipsniuose įkainotąja suma reikia laikyti mokesčių inspektoriaus įkainojimas.

8. Šis įstatymas pradeda veikti nuo 1933 m. kovo mėn. 14 d. ligi 1934 m. spalių mėn. 1 d.

A. Smetona
Respublikos Prezidentas.

J. Tūbelis
Ministeris Pirmininkas.

II.

Respublikos Prezidento įsakymai:

Paskirti: Kauno Apyg. Teismo Pirmininko padėjėjas *Julijonas Boreiša* — Vyr. Tribunolo nariu nuo š. m. kovo 1 d. (įsak. Nr. 275); Marijampolės Apyg. Teismo narys *Antanas Drevinskas* — Kauno Apyg.

Teismo Pirmininko padėjėju nuo š. m. kovo 1 d. (įsak. Nr. 277); Kalvarijos nuov. T. Teisėjas *Jonas Giedrikas* — Marijampolės Apyg. Teismo nariu nuo š. m. kovo 10 d. (įsak. Nr. 283).

Atleistas iš tarnybos Vyr. Tribunolo narys *Julijonas Rimša*, jam pačiam prašant, nuo š. m. kovo 1 d. (įsak. Nr. 274).

III.

Teisingumo Ministerio įsakymai:

Paskirti: Jurbarko nuov. T. Tardytojas *Karolis Cigleris* — Kauno Apyg. Teismo Svarbesn. byloms T. Tardytoju nuo š. m. sausio 16 d. (įsak. Nr. 12); Kauno Apyg. Teismo kand. *Kazys Vaitkūnas* — Jurbarko nuov. T. Tardytoju nuo š. m. sausio 16 d. (įsak. Nr. 13); neetatinis teismo kand. *Ignas Navickas* — Radviliškio nuov. T. Tardytoju nuo š. m. sausio 20 d. (įsak. Nr. 16); *Albinas Naruševičius* — Zarasų notaru nuo š. m. vasario 15 d. (įsak. Nr. 29); buv. V. Tribunolo narys *Julijonas Rimša* — Panevėžio II-ju notaru nuo š. m. kovo 1 d. (įsak. Nr. 41); Marijampolės Ap. Teismo sekretorius *Antanas Ankudavičius* — Kalvarijos T. Teisėju nuo š. m. kovo 16 d. (įsak. Nr. 46); Kauno Apyg. Teismo jaun. kand. *Longinas Vrubliauskas* — Grinkiškio nuov. T. Teisėju nuo š. m. balandžio 1 d. (įsak. Nr. 55); Šiaulių Ap. Teismo jaun. kand. *Liudas Nezabitauskas* — Salantų nuov. T. Tardytoju nuo š. m. balandžio 20 d. (įsak. Nr. 59); *Kazys Budrevičius* — Kauno VI nuov. T. Tardytoju nuo š. m. gegužės 1 d. (įsak. Nr. 63); Panevėžio Ap. Teismo neetatin. kand. *Juozas Meškauskas* — Aukštadvario nuov. T. Tardytoju nuo š. m. gegužės 8 d. (įsak. Nr. 64).

Pavesta eiti (laikinai) pareigas: *Juozui Binkevičiui* — Panevėžio II-jo notaro nuo š. m. sausio 16 d. (įsak. Nr. 9); Salantų nuov. T. Tardytojui *Liudui Nezabitauskui* — Šiaulių Apyg. Teismo svarbesn. byloms T. Tardytojo nuo š. m. balandžio 20 d. (kamera Kretingos mieste. Įsak. Nr. 59).

Perkelti: Biržų nuov. T. Tardytojas *Jurgis Jazbutis* — į Šilalės nuov. nuo š. m. sausio 1 d. (įsak. Nr. 89 — 1932 m.); Šilalės nuov. T. Tardytojas *Antanas Šukšta* — į Kelmės nuov. nuo š. m. sausio 1 d. (įsak. Nr. 89 — 1932 m.); Radviliškio nuov. T. Tardytojas *Bronius Antanėtis* — į Kaišiadorių nuov. nuo š. m. sausio 20 d. (įsak. Nr. 15); Rokiškio notaras *Jonas Blinstrubas* — Šiaulių II-ju notaru nuo š. m. vasario 15 d. (įsak. Nr. 27); Zarasų notaras *Petras Oželis* — Rokiškio notaru nuo š. m. vasario 15 d. (įsak. Nr. 28).

Atleistas iš tarnybos Kaišiadorių nuov. T. Tardytojas *Klemensas Gabrys*, jam pačiam prašant, nuo š. m. sausio 20 d. (įsak. Nr. 14).

Išbraukti iš tarnautojų skaičiaus mirę: Panevėžio II notaras *Kostas Bražėnas* nuo š. m. sausio 6 d. (įsak. Nr. 8); Grinkiškio nuov. T. Teisėjas *Martynas Klibas* nuo š. m. balandžio 1 dienos (įsak. Nr. 54).

Įsteigta nuo š. m. gegužės 1 dienos dvi naujos t. tardytojų nuovados: Kauno VI nuov. ir Aukštadvario nuov. (įsak. Nr. 60).

ĮSAKYMAS NR. 10.

(1933-I-16).

Nepilnamečiai nusikaltėliai, nuteisti į nepilnamečių drausmės ir auklėjimo įstaigą už nusikaltimus, padarytus Kauno, Šiaulių, Panevėžio ir Marijampolės miestuose, kuriems teismo dieną jau bus sukakę 14 metų amžiaus, nuo š. m. vasario mėn. 1 dienos turi būti siunčiami į Nepilnamečių nusikaltėlių drausmės ir auklėjimo įstaigą *Jurdaičiuose* per Joniškio geležinkelio stotį; visi kiti nuteisti nepilnamečiai siunčiami, kaip ir pirmiau, į Nepilnamečių nusikaltėlių drausmės ir auklėjimo įstaigą *Kalnaberžėje* per Kėdainių geležinkelio stotį.

Tie visi nepilnamečiai turi būti siunčiami į įstaigas ne etapu, bet su specialiais palydovais.

IV.

Teisingumo Ministerijos aplinkraščiai.

APLINKRAŠTIS Nr. 124.

Vyriausiojo Tribunolo Pirmininkui ir Valstybės Gynėjui, Apygardos Teismo Pirmininkams ir Valstybės Gynėjams, visiems Teismo Tardytojams ir Taikos teisėjams.

Teisingumo Ministerijos 1930 m. birželio mėn. 10 d. aplinkraščio Nr. 97 p. 1 nurodytoji medžiaga turi būti siunčiama ne Karo Ligoninės Prozektorijon, bet Teismo Medicinos Institutui Kaune, Mickevičiaus g-vė 7 Nr.

(pas.) *Al. Žilinskas*
Kaunas, 1932 m. gruodžio m. 22 d. Teisingumo Ministeris.

APLINKRAŠTIS Nr. 125.

Visiems Apygardų Teismams ir Taikos Teisėjams.

Patirta, kad kai kurie Apygardų Teismai ir Taikos Teisėjai, gaudami neapmokėtus arba nepilnai apmokėtus žyminiu mokesčiu dokumentus, arba suradę tokius dokumentus byloje, nedaro nutarimų apie nubaudimą nusižengusių Įst. apie žyminį mokestį asmenų atitinkama bauda, bet tuos dokumentus siunčia Mokesčių Departamentui ir Mokesčių Inspektoriams žymin. mokesčio baudoms dėti ir jas ieškoti.

Kadangi tokia praktika prieštarauja Įstat. apie žym. mok. 185—187 ir 196 str. str. reikalavimams, turiu priminti Apygardų Teismams ir Taikos Teisėjams, kad būtų pildomi nurodytų straipsnių reikalavimai ir kad nutarimų išrašai apie uždėtas baudas būtų siunčiami Mokesčių Departamentui ar Mokesčių Inspektoriams.

(pas.) *Al. Žilinskas*
Teisingumo Ministeris.

Kaunas, 1933 m. sausio mėn. 19 d.

APLINKRAŠTIS Nr. 127.

Visiems Notarams.

Teisingumo Ministerija yra pastebėjusi kad:

1. P. p. Notarai, surašinėdami iš kaimų į viensėdžius išskyrstytų žemės sklypų pirkimo-pardavimo aktus, jei tokiems kaimams naudotis yra palikta bendra nuosavybe šaltiniai, kūdros, žvyrynai, molynai, kapinynai ir t. t., nežymi aktuose, ar teisės į tokią bendrą nuosavybę perleidžiamos pirkėjui, ar pardavėjas jas sau pasilieka.

2. Pasitaiko, kad parduotoji nekilnojamo turto dalis nėra atžymėta nei pripažinimo rejestruose, nei nuosavybės dokumente, o tas sudaro nereikalingą tyrinėjimą tvirtinant aktą del to paties turto tolimesnių pardavinėjimų, ar tai visas turtas parduodamas ar dalimis.

3. Kai kurie Notarai, surašant aktą, neprisilaiko Notariato Sutvarkymo Įst. 93 str. nuostatų reikalavimų, o bendrais posakiais pažymi, pavyzdžiui — „surašant aktą buvo pateikti dokumentai originaluose ir nuorašuose“ — ar panašiai, bet kurių būtent dokumentų originalai ir nuorašai buvo pateikti nepažymi.

4. Notarai surašę aktą ir šalims jį pasirašius, patys jo tuoj nepasirašo, kaip tat reikalauja Not. Sutv. Įst. 112 str., bet atideda tolimesniam laikui ir tokio dar nepasirašyto akto nuorašus jau išdavinėja arba siunčia šalims, tuo tarpu kai toks aktas dar neturi teisėtos galios.

5. Notarai, įnešdami į Lietuvos Banką savo vardu mokesčius, pareiškimuose nepažymi aktą sudarančių šalių pavardžių, kas sudaro nepatogumų, kai aktas esti netvirtinamas ir pinigai šalims grąžintini.

Todel kylantiems nesusipratimams išvengti siūlau:

1. Surašant iš kaimų į viensėdžius išskirstytų žemės sklypų pirkirmo-pardavimo aktus, žymėti aktuose teises į bendrą kaimo nuosavybę, k. a. molynus, žvyrynus, kapinynus ir t. t., jei tokias teises kaimas turėjo, ir pardavėjas aiškiai nėra davęs priešingų pareiškimų.

2. Siunčiant aktus tvirtinti, siųsti kartu su aktų išrašais pardavėjo nuosavybės dokumentą, jei visas turtas parduodamas, ir tą dokumentą su jo nuorašu, jei parduodama tik turto dalis. Jei pardavėjas dokumento originalo neturi, tai jis privalo atskiru pareiškimu nurodyti, kur tas dokumentas yra dingęs.

3. Surašant aktą griežtai laikytis Not. Sutv. Įst. 93 str. nustatytų reikalavimų.

4. Surašytus ir šalių pasirašytus aktus tuojau patiems pasirašinėti ir dar nepasirašyto akto nuorašų niekam neišdavinėti.

5. Įnešant į Lietuvos Banką mokesčius, pareiškimuose žymėti pavardes asmenų, sumokėjusių akto sudarymo išlaidas.

(pas.) *Al. Žilinskas*
Teisingumo Ministeris.

1933 m. kovo mėn. 28 d.

APLINKRAŠTIS NR. 128.

Visoms Teisingumo Ministerijos įstaigoms.

Besitęsianti pasaulinė ekonominė depresija skaudžiai palietė ir Lietuvą, o ypatingai jos ūkininką. Lietuvos ūkininkas, atstatant karo nualintą savo ūkį, ir skatinamas kiek galint tą ūkį pagerinti, skolino tam reikalui pinigus, tikėdamas, pardavęs savo ūkio gaminius, padarytas skolas laikui bėgant lengvai sumokėti.

Bet, sumažėjus rinkoms ir kritus žemės ūkio produktų kainoms, ūkininkas atsidūrė labai sunkioj būklėj ir žymi sąžiningų ir darbščių jų dalis del nelaimingai susidėjusios ekonominės konjunktūros priversta buvo savo ūkius likviduoti, leidžiant juos parduoti iš varžytynių. Tokių varžytynių skaičių padidino dar ir įvairių ūkininkų ekonominių organizacijų bankrotai, kur jiems teko atsakyti ar tai del draugiškų vekselių išdavimo, ar tai del papildomosios atsakomybės uždėjimo.

Ta sunkia ūkininkų būkle pasinaudoja įvairūs verteivos, kurie turėdami atliekamų pinigų, organizuotai dalyvauja ūkių varžytynėse ir labai žemomis kainomis supirkinėja ūkininkų nekilnojamą turtą ir jo inventorių, kuris labai dažnai jiems patiems yra visai nereikalingas, o perkamas tiktai tam, kad su pelnu jį kitiems perleidus.

Deja, tų pirkėjų skaičiuje pasitaiko ir valstybės įstaigų valdininkai bei tarnautojai. Toks jų noras pasinaudoti sunkia ūkininkų būkle ir ūkių griovimo keliu pasipelnyti, nedaro jiems garbės, juo labiau, kad didžiuma mūsų valdininkijos yra kilusi iš tų pačių ūkių, kuriuos griauti jie dabar padeda. Toks valstybės įstaigų tarnautojų ūkių varžytynėse dalyvavimas sukelia ūkininkų tarpe didelį nepasitenkinimą ir pasipiktinimą, kas gali išeiti tik tos pačios valdininkijos nenaudai.

Todel prašau visus mano valdomosios Ministerijos tiek aukštesniuosius, tiek žemesniuosius tarnautojus, nežiūrint kategorijų skirtumo, vengti dalyvauti ūkininkų turto varžytynėse, ypatingai ten, kur tas turtas parduodamas labai žema kaina.

Šį mano pageidavimą Ministerijos įstaigų viršininkus prašau paskelbti visiems jų žinioje esantiems valdininkams ir tarnautojams.

(pas.) *Al. Žilinskas*
Teisingumo Ministeris.

1933 m. kovo mėn. 31 d.

APLINKRAŠTIS NR. 130.

Visiems Notarams.

Gautomis žiniomis plačiai yra vartojami visuomenėje „prima — vekseliai" vieton tikrų vekselių ir net notarų protestuojami, tuo tarpu kai jie nėra surašyti Klaipėdos Krašte ar užsieny, D. Lietuvoje neturi vekselinės galios.

Turėdamas galvoje, kad spausdinimas blankų, kaipo Valstybės regalija, yra Valstybės Iždo monopolija; kad platinimu „prima — vekselių" klaidinama visuomenė, kuri, įgydama šiuos blankus, laiko juos lygiais Valstybės monopolio vekselių blankams; kad naudojant „prima — vekselių" blankus sudaroma iždui nuostolių, nes „prima — vekseliai" išdavimo metu neapmokami žyminiu mokesčiu; kad platinimas „prima — vekselių" žalingas ir visuomenei, nes surašytas tokiame blanke vekselis, einant Vekselių Įst. 3 str. neturi vekselio galios, ir, be to, šalys turi mokėti dešimteriopą baudą del nelaiku apmokėjimo žyminio mokesčio ir kad pagaliau vartojimu „prima—vekselių" blankų klaidinami ir notarai, kurie tokius paskolos raštelius protestuoja kaipo vekselius, šiuo siūlau p. p. Notarams tokių „prima—vekselių" protestui nebepriiminėti, jei jie nėra surašyti Klaipėdos krašte ar užsieny.

(pas.) *Al. Žilinskas*
Teisingumo Ministeris.

1933 m. gegužės m. 13 d.

APLINKRAŠTIS NR. 131.

Visiems Notarams.

1) Notarų siunčiamuose Vyr. Notarui patvirtinti aktuose dažnai pasitaiko įvairių trūkumų, del kurių aktas negali būti tvirtinamas. Apie kliūtis, trukdančias aktą tvirtinti, Vyr. Notaras praneša aktą surašiusiam Notarui, o pastarasis — aktą sudariusioms šalims. Atitinkamą pareiškimą trūkumams pašalinti šalys, dažnai aplenkdamos aktą surašiusį Notarą, siunčia Vyr. Notarui. Šalių pareiškimu pasirėmęs, Vyr. Notaras akto išrašą papildo ar pataiso, tuo tarpu kai akto originalas, įtrauktas į aktų knygą, lieka be pastabų.

2) Parduodant nekilnojamą turtą dalimis, Notarai, surašydami pirkimo-pardavimo aktą, pažymi jame tik parduodamojo žemės sklypo ilgį ir plotį, nenurodydami hektarų ir kvadr. mtr. skaičiaus. Esant reikalui nustatyti, kuris hektarų ir kv. mtr. skaičius parduotas ir kiek dar liko pardavėjui, apskaičiuojant, pasitaiko netikslumų, kurie, atliekant tolimesnius veiksmus, ar tai turtą parduodant ar įkeičiant, gali sukelti nesusipratimų.

Todel nesusipratimams išvengti siūlau:

1. Esant reikalui papildyti aktą (Not. Įst. 173 str.) šalys įteikia aktą surašiusiam Notarui atitinkamą pareiškimą, kuriuo papildomas ar pataisomas surašytasis aktas. Tuo pareiškimu remdamasis Notaras padaro akte pastabą del akto papildymo ir patį pareiškimą siunčia Vyr. Notarui, pažymėdamas apie padarytąsias aktų knygose pastabas.

2. Parduodant nekilnojamą turtą dalimis, reikia nurodyti parduodamojo sklypo didumas hektarais ir kvad. metrais, bet ne jo ilgis ir plotis. Civ. Įst. X 1 d. 1453 str. nuostatas taikomas tiktai parduodant visą nekilnojamą turtą.

(pas.) *Al. Žilinskas*
Teisingumo Ministeris.

1933 m. gegužės m. 13 d.

APLINKRAŠTIS NR. 132.

Visoms įstaigoms.

Teisingumo Ministerijos įstaigos darbuotojai, važinėdami tarnybos reikalais, kur nėra geležinkelio, kelionės išlaidų apyskaitas už važinėjimus sauskeliais dažnai pristato apmokėti po 50 ir 60 centų už kilometrą net ir tais atvejais, kai įstaigų darbuotojai galėtų važiuoti autobusais.

Laikydamas šį reiškinį nevisai normaliu, nuo š. m. birželio mėn. 1 dienos nustatau:

1. Už važinėjimus sauskeliais, kur yra susisiekimas autobusu, mokėti autobusu važinėjimo kaina ir

2. išimtiniais atsitikimais, kai del tam tikrų aplinkybių nebūtų galima pasinaudoti autobusu, kelionės išlaidos gali būti apmokėtos ir didesne, kaip autobusu važinėjimo kaina, bet ne daugiau, kaip po 50 ar 60 centų už kilometrą; tais atsitikimais pristatant apyskaitas reikia paaiškinti, kodel važiuota ne autobusu.

(pas.) *Al. Žilinskas*
Teisingumo Ministeris.

1933 m. gegužės mėn. 16 d.

APLINKRAŠTIS NR. 133.

Visiems Teismo Tardytojams.

Kad apskričių komendantai visada išbrauktų iš ataskaitos sąrašų teismo sprendimu praradusius teisę eiti tarnybą kariuomenėje karius, esančius sąlyginėse atostogose, atsargoje, naujokų rezerve ir apsaugoje, Vyriausiajam Štabui pageidaujant, Kariuomenės ir Apygardos Teismai, spręsdami 21—45 metų amžiaus vyrų bylas, aiškina jų karinės prievolės atlikimo klausimą ir kurios komendantūros ataskaitos sąrašuose jie yra laikomi. Šios žinios įrašomos į teismo sprendimus, kad Valstybės Gynėjai juos vykdydami apie tokių karių netekimą teisės eiti tarnybą kariuomenėje galėtų pranešti atitinkamiems apskričių komendantams. Tačiau vien teismo posėdyje šias žinias renkant, nėra jų tikrumo garantijos, nes jos tegaunamos iš pačių teisiamųjų, kurie sąmoningai ar nesąmoningai gali duoti ir netikrų žinių. Todel Teismai šias žinias nori turėti jau per tardymą surinktas.

Turint galvoje, kas aukščiau pasakyta, siūlau visiems p. p. Teismo Tardytojams tokias žinias rinkti, bendras apie kaltinamuosius žinias renkant, Baudž. Proc. Įst. 414 str. tvarka, ir, be to, šių žinių paklausti pačių kaltinamųjų, juos tardant ir įrašant jas į tardymo protokolus.

(pas.) *Al. Žilinskas*
Teisingumo Ministeris.

Kaunas,
1933 m. gegužės mėn. 29 d.